

CAPITOLUL 5

ROLURI ȘI PROFILURI GEOPOLITICE ALE ACTORILOR NESTATALI VIOLENȚI DIN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI AFRICA

Mirela ATANASIU

În teoria relațiilor internaționale, rolul central, ca subiect al sistemului global, este acordat statului. Totuși, ca rezultat a globalizării, s-a semnalat în literatura de specialitate o creștere a importanței actorilor nestatali (în termeni de diversificare a profilurilor și rolurilor geopolitice) (Charountaki 2022, 1), tendință care are potențial de afectare a statutului statului în sistemul de relații internaționale. De altfel, realitatea politică apărută în acest context a fost dinamizată de schimbările mai ample care au loc la nivel global în distribuția puterii, pe ansamblu, dar și de vidurile de guvernare, create în statele din regiunile afectate de conflicte, care fac ca tot mai mulți oameni să accepte să fie guvernați și reprezentați de organizații de multe ori teroriste și/sau insurgente, să fie nevoiți să apeleze la armate neregulate pentru asigurarea securității militare și la sisteme economice (de multe ori ilicite), controlate de actori nestatali pentru asigurarea mijloacelor de trai.

Premisa de la care pornim în lucrarea de față este aceea că *actorii nestatali violenți, care manifestă scopuri politice, pe fondul folosirii unor instrumente de putere, considerate în mod tradițional ca atribute ale statului (diplomatic, informațional, militar, economic) și cu o tipologie din ce în ce mai complexă, dețin roluri și profiluri geopolitice în creștere pe scena relațiilor internaționale*. Această premisă devine ipoteză de lucru în analiza de față.

Demonstrarea acestei ipoteze are importanță majoră pentru definirea cadrului teoretic și metodologic al disciplinei relații internaționale, precum și subsecvent pentru discipline precum științele politice, geopolitica și studiile de securitate.

Scopul cercetării în capitolul de față este limitat la testarea valabilității ipotezei enunțate pentru regiunile Orientul Mijlociu și Africa, focalizată pe actorii nestatali violenți care manifestă scopuri politice (așadar, în această analiză nu sunt incluse organizațiile care au ca principal scop desfășurarea de activități de criminalitate organizată).

Pentru atingerea scopului cercetării, se vor urmări ca obiective principale: *conceptualizarea* actorilor nestatali prin prisma teoriei relațiilor internaționale; *identificarea actorilor nestatali* violenți importanți care manifestă scopuri politice în regiunile care fac obiectul analizei și încadrarea lor, conform tipologiei hibride, creată din combinarea celor realizate de Marianna Charountaki, în lucrarea „Mapping Non-State Actors in International Relations” (Vol. 1), ediție 2022, și Klejda Mulaj, în lucrarea „Violent Non-State Actors in World Politics”, ediție 2010; *identificarea rolurilor geopolitice* în termeni de proeminență regională (pe baza analizei evoluției instrumentelor de putere – diplomatic, informațional, militar, economic, religios – DIME-R) a unora dintre actorii nestatali violenți cu scopuri politice în anul 2024.

Ca metode de cercetare, pentru verificarea ipotezei de cercetare și atingerea scopului lucrării, vor fi folosite:

- analiza de conținut a unor lucrări din literatura de specialitate, documente strategice și/sau juridice, discursuri ale unor personalități internaționale (lideri politici, specialiști proeminenți în discipline precum relații internaționale sau științe politice etc.) pentru identificarea actorilor nestatali violenți cu importanță regională la momentul actual și încadrarea lor într-o tipologie combinată, dezvoltată din cea realizată de Marianna Charountaki, specializată în teoria relațiilor internaționale și securitatea Orientului Mijlociu, care activează la Universitatea Lincoln, și Klejda Mulaj, specialistă în relații internaționale, care activează la Universitatea din Exeter;
- analiza comparativă, cu ajutorul formulei instrumentelor de putere (diplomatic, informațional, militar, economic – DIME), folosită în mod tradițional pentru evaluarea puterii naționale a statelor, la care adăugăm instrumentul religios (R), care potențează vizibil viața politică în regiunile musulmane, pentru a identifica, pe baze științifice, modificările în rolurile și profilurile geopolitice deținute de actorii nestatali de la

înființare până în prezent și pentru a constata sau nu diversificarea rolurilor acestora pe scena politică, dar și care tip de actori nestatali violenți prevalează în regiunile studiate.

5.1. Reprezentarea actorilor nestatali în teoria relațiilor internaționale

Actorii statali sunt considerați a fi elementul tradițional de raportare a sistemului de relații internaționale, totuși, în ultima perioadă o serie de actori nestatali apar în acest spectru și joacă diverse roluri pe scena internațională, de multe ori de pe poziție de forță, comparativ cu actorii statali cu care se confruntă.

Unii specialiști susțin că „actorii nestatali, împreună cu globalizarea și liberalizarea au redus puterea și autoritatea statelor în sistemul internațional” (Baral 2024), deoarece „pe măsură ce globalizarea se intensifică și interconectivitatea crește, capacitatea actorilor nestatali de a transcende frontierele naționale și abordarea problemelor globale au crescut, ridicând întrebări cu privire la natura evolutivă a puterii în sistem internațional” (Shabir și Fatima 2024), context în care „actorii nestatali joacă roluri din ce în ce mai importante în guvernare și afaceri internaționale” (National Intelligence Council 2023, 1). Mai mult, progresele tehnologice le facilitează actorilor nestatali violenți desfășurarea de operațiuni din ce în ce mai letale (National Intelligence Council 2023, 2).

Această realitate este pusă pe seama adaptabilității în scădere a instituțiilor statului la schimbările din mediul internațional tot mai divizat și mai contestat, dar și pe seama deținerii în creștere de resurse și capacități, în termeni de instrumente de putere, de către actori situați în afara controlului guvernamental, ceea ce, evident, face din actorii nestatali concurenți mai puternici în domenii în care statele-națiune dominau în perioada westfaliană, dar și elemente care pot influența interesele de putere ale statelor.

Unii actori nestatali au facilitat apariția și/sau consolidarea unor noi modalități de guvernare în Orientul Mijlociu. De exemplu, Peshmerga, poliția municipală și Asayish sunt principalii actori de securitate ai Guvernului Kurd Regional (KRG) în Kurdistanul Irakian, entitate statală, înființată în 2005, care, prin Constituția sa, se bucură de un grad considerabil de autonomie în Rojava — regiunea autonomă kurdă *de facto*, din nordul Siriei. Situații similare, în care actori nestatali

au roluri în guvernare sunt și în Libia, unde guverne concurente au coexistat în fosta capitală Tripoli și în Tobruk, la estul țării.

În Africa, Boko Haram a dat semne clare de regionalizare, extinzându-și operațiunile în Africa de Vest și creând legături cu grupurile afiliate al-Qaeda. Scopul declarat al Boko Haram este de a islamiza cea mai populată țară din Africa, dar la fel ca grupurile islamiste nigeriene anterioare, din care există o lungă tradiție în Sahel, nemulțumirea care îi determină pe tinerii nigerieni și pe alți tineri musulmani din Africa de Vest să se alăture insurgenței are rădăcini în mai mult decât ortodoxia religioasă și nu poate fi dezlegată de marginalizarea lor economică, socială și politică.

Creșterea influenței și puterii actorii nestatali în politica internațională provoacă noțiunile tradiționale, precum suveranitatea statului, dar și alterarea dinamicii guvernării globale, deoarece actorii nestatali care variază de la corporații multinaționale și organizații neguvernamentale, la rețele transnaționale, companii multinaționale, instituții internaționale și chiar indivizi au posibilitatea modelării politicilor, influențării deciziilor în foruri naționale și internaționale și contestării autorității statelor suverane atunci când interesele actorilor statali și nestatali sunt în antagonism.

5.2. Către o tipologie complexă a actorilor nestatali violenți din Orientul Mijlociu și Africa

Orientul Mijlociu și Africa prezintă cel mai mare număr de conflicte inter- și intrastatale, iar guvernele sunt mai des contestate decât în restul lumii (Elayah și Alzandani 2024). Majoritatea conflictelor sunt noninternaționale, implicând o multitudine de actori nestatali înarmați și intervenții militare străine ale puterilor occidentale, Federației Ruse și țărilor vecine.

Conflictele care cuprind Orientul Mijlociu și Africa sunt cu prioritate identitare sau geopolitice (remanențe colonialiste ale împărțirii teritoriale în state, fără a se ține cont de identitățile diverse ale unor populații forțate să coabiteze pe același teritoriu).

În ceea ce privește conflictele identitare, în ambele regiuni, primează cele etnico-religioase (derivând, pe de-o parte, din alteritatea religiei islamice față de celelalte existente și din scindările din interiorul acestei religii existente între diferite grupuri islamice – sunniți, șiiți,

alawiți etc. —, iar pe de altă parte, din diferențele etnice ale unor grupuri identitare, care sunt instrumentalizate în scopuri politice de diferiți actori statali sau nestatali). Totuși, în Africa, rasismul este încă activ, alimentând conflicte identitare, rezultate din segregarea socială, pe baza culorii pielii indivizilor.

Întreaga regiune a Orientului Mijlociu este marcată de conflictul intramusulman dintre blocul sunnit, format din Arabia Saudită, statele Golfului, Egipt și Turcia, și cel šiit, condus de Iran și care sprijină o parte din Siria, sudul și centrul Irakului, milițiile Hezbollah din Liban și cele Hamas din Fâșia Gaza. Astfel, pe de-o parte, grupul sunnit a susținut revoltele din Siria împotriva fostei conduceri šiite a președintelui Bashar Al Assad, și pe cele din Irak împotriva președintelui kurd Abdul Latif Rashid. Pe de altă parte, Iranul (reprezentant al ramurii šiite islamice) vizează controlul întregii regiuni și se folosește de entități nestatale, legate ideologic de Teheran, pentru a submina legitimitatea rivalilor săi regionali, printre scopurile sale politice numărându-se și distrugerea statului Israel.

Regiunile de studiu sunt identificate în 2024 ca fiind caracterizate de turbulențe militare, religioase, etnice și emigraționiste. Aceste turbulențe derivă din faptul că atât Orientul Mijlociu, cât și o mare parte din Africa sunt marcate de „conflicte metastazante, tragedii umane și schimbări geopolitice majore” (Ouhri, Springs și Rashed 2024), evident declanșate de instrumentalizarea politică a diferențelor identitare marcante, în special a celor etnice și religioase de către actorii nestatali care folosesc violența ca principală armă în atingerea scopurilor lor diverse (Atanasiu 2024). Pe de-o parte, Orientul Mijlociu găzduiește unul dintre cele mai acute conflicte, cel extrem de efervescent din anul 2024 — în Gaza —, care i-a determinat pe specialiștii în analiza conflictelor să declare că „cel mai periculos și violent loc din lume în acest moment este Palestina — în special Gaza, cu 87% din populația palestiniană expusă la violență extremă” (ACLED 2024) și că „peste 16.938 de evenimente conflictuale au avut loc în Palestina în timpul acestor 12 luni” (ACLED 2024). Mai mult, în Orientul Mijlociu, la creșterea nivelului de violență, în ansamblu, a contribuit și instabilitatea politică în creștere, pe fondul atât al schimbărilor guvernamentale din Libia, cât și al alegerilor care au avut loc în Algeria, Siria, Iran, Iordania, Kuweit și Siria (în urma răsturnării regimului Assad). De asemenea, escaladarea activităților violente din partea Houthi, în Yemen și Marea Roșie, Hezbollah, în Liban, și a milițiilor pro-Iran, în Irak, și riscul unui

război regional au împins din nou actorii armați regionali nestatali în prim planul agendei internaționale. Pe de altă parte, în Africa, în 2024, „instabilitatea generată de actori armați nestatali și amenințările reprezentate de economiile ilegale au crescut” (Felbab-Brown 2024), conflicte cu rată ridicată de violență desfășurându-se în special în Sudan, în Yemen și în Sahel (ACLED 2024). Astfel, în Africa conflictele persistente agravează crizele de guvernare, punând în tensiune regiunile deja fragile și deschizând ușa exploatării străine prin forțe proxy traficului de resurse și manipulării informațiilor. Mai mult, toate aceste conflicte sunt însoțite în ambele regiuni de emergența terorismului islamist, proliferat de organizații precum Hamas, Hezbollah, al-Qaeda, Houthi etc., dar și de diversificarea crimei organizate (care nu face obiectul analizei de față).

5.2.1. O tipologie a actorilor nestatali violenți din Orientul Mijlociu și din Africa, în funcție de finalitatea urmărită

Sintagma „actor nestatal” identifică „o entitate nesuverană care exercită o putere politică semnificativă și un control teritorial, care se află în afara controlului unui guvern suveran și folosește adesea violența în urmărirea obiectivelor sale” (22 U.S.C. 6402 2023, 1778). Astfel, din definiția dată, derivă o primă tipologie a actorilor nestatali, respectiv dacă folosesc violența sau nu în urmărirea scopurilor lor. Astfel, actorii statali pot fi împărțiți în violenți și neviolenți.

Marianna Charountaki, specialistă în teoria relațiilor internaționale de la Universitatea Lincoln, face o tipologie a actorilor nestatali, în general, din punctul de vedere al *modus operandi*, organizându-i în subtipurile: „instituții; grupuri militare neregulate și miliție; grupuri fundamentaliste; grupuri etnice; «state viitoare»” (Charountaki 2022, 3). Totuși, pentru a elimina categoriile mult prea largi, renunțăm să integrăm subtipul „instituție” în tipologia noastră, deoarece nu servește scopului cercetării, instituțiile fiind, de obicei, actori statali neviolenți care normează interacțiunile economice, sociale sau de altă natură, având rol în prevenirea sau combaterea violenței.

Klejda Mulaj, specialistă în relații internaționale la Universitatea din Exeter, vede actorii nestatali violenți (*violent nonstate actors* – VNSA) ca „recurgând la atacuri organizate brutale ca metodă eficientă de a-și promova scopurile politice sau de altă natură” (Mulaj 2010). De asemenea, autoarea identifică drept subtipuri de actori nestatali violenți: „*mișcări de eliberare națională* care se confruntă cu o forță de ocupație,

insurgenți implicați în lupte politice și militare prelungite care contestă puterea și legitimitatea unui guvern de conducere, *teroriști* care folosesc amenințări sau acte violente pentru a produce schimbări politice, *forțe armate neregulate*, dar recunoscute, care lucrează într-o zonă neguvernată sau într-un stat aflat în declin și *miliții de mercenari* sau *unități militarizate*” (Mulaj 2010).

Deși tipologii ale actorilor nestatali violenți pot fi create într-o varietate largă, așa după cum demonstrează literatura de specialitate (Rauta 2020; Rubin 2022; Marton 2024; Longley 2022), în lucrarea de față ne focalizăm pe realizarea și raportarea la o tipologie adaptată metodologic pe baza celor prezentate mai sus, conform lucrărilor celor două specialiste în relații internaționale, Klejda Mulaj și Marianna Charountaki, *în funcție de finalitatea urmărită de fiecare actor nestatal violent*. Astfel, combinând subtipurile celor două tipologii la care facem referire, pe baza criteriului enunțat mai sus, am identificat, ca fiind utilă scopului cercetării, raportarea la următoarele subtipuri de VNSA: *mișcări de eliberare națională*; *grupuri insurgente*; *grupări fundamentaliste*; *organizații teroriste*; *forțe armate neregulate*⁴⁷; *grupuri etnice/rasiale*⁴⁸; *viitoare state*⁴⁹, pe care le vom detalia în cele ce urmează pentru o mai bună înțelegere ontologică.

Mișcările de eliberare națională au drept finalitate *eliberarea de sub o forță de ocupație*. Acestea sunt influențate de factori interni (identitate națională, cultură, religie, economie etc.) și externi (rămășițele imperialismului, colonialismului și Războiului Rece, dar și intervenția internațională). Astfel, „în Africa, mișcările de eliberare sunt

⁴⁷ În subtipul forțelor armate neregulate, considerăm toate forțele armate care nu aparțin autorității statale (inclusiv, subtipul conturat de Charountaki – grupuri militare neregulate și miliție). Evident, vor exista suprapuneri cu celelalte subtipuri de VNSA incluse în analiză, dar considerarea subtipului este justificată de finalitatea sensibil diferită față de celelalte.

⁴⁸ Acesta este un subtip aparte care poate fi considerat în analiza actorilor nestatali din regiunile de studiu (Orientul Mijlociu și Africa) atunci când joacă un rol semnificativ în sfera politică, economică, socială sau militară, independent de statul național. De obicei, acest subtip nu ar trebui să fie violent (deși există cazuri particulare care contrazic teorema), dar este instrumentalizat identitar, în scopul obținerii unor beneficii pentru grupurile etnice/rasiale, ceea ce provoacă violență proliferată prin intermediul altor subtipuri de VNSA (fundamentaliste, teroriste, insurgente, forțe neregulate).

⁴⁹ „Viitoarele state” reprezintă cea mai structurată formă de VNSA, care, deși reprezentate de structuri de guvernare pașnice, în esență, care colaborează cu ceilalți actori internaționali, sunt susținute și de actori care exercită violență extremă. Așadar, acestea sunt susținute în atingerea finalității lor atât de actori nestatali neviolenți, precum partide politice sau ONG, cât și de diferite organizații, precum mișcări de eliberare națională, grupuri insurgente, grupuri fundamentaliste islamice, forțe armate neregulate, dar și grupări etnice violente.

mișcări naționaliste care au recurs la luptă armată pentru a răsturna colonialismul, conducerea minorității albe sau guvernele postcoloniale opresive” (Southall 2019), specifice secolelor anterioare, totuși, unele din categoria unor astfel de organizații sunt remanente în unele state africane ca partide de guvernare sau coaliții antiguvernamentale. De exemplu: în Angola, Mișcarea Populară pentru Eliberarea Angolei – MPLA –, de factură socialistă, a ajuns la guvernare în 2022, în detrimentul Frontului Național pentru Eliberarea Angolei (FNLA – aripa dreaptă) și Uniunii Naționale pentru Independența Totală a Angolei (UNITA – antisocialistă) (Open Doors 2024, 3). Similar, în Orientul Mijlociu, a existat mișcarea panarabă, care a urmărit unificarea lumii arabe într-un stat național comun și eliberarea de sub influența colonialistă (revoluția egipteană din 1952, loviturile de stat militare repetate din Siria și Irak, războaiele arabo-israeliene din 1948, 1967, 1973). În prezent, Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP) și Hamas sunt reprezentative, ca mișcări, de eliberare națională, pentru Teritoriile Ocupate Palestiniene, iar Guvernul Regional al Kurdistanului, pentru crearea unui stat autonom kurd în nordul Irakului.

Grupurile insurgente sunt văzute ca „rebeliuni armate ale unor secțiuni ale populației împotriva guvernelor legale, constituite cu sprijinul sau simpatia populației locale, obținută voluntar sau prin constrângere” (Javed 2014, 2) sau ca organizații care desfășoară „activitate politico-militară, direcționată către controlarea parțială sau totală a resurselor unui stat cu ajutorul forțelor armate neregulate și organizațiilor politice ilegale” (CIA 2011, 2). Așadar, scopul lor final este *controlul unui stat sau al unei regiuni*. Acestea tind să adopte forme neregulate de conflict (gherilă, acțiuni subversive, terorism etc.), deoarece, inițial, le lipsesc resursele necesare de a se confrunța direct cu guvernul în exercițiu într-un război clasic.

Grupările fundamentaliste sunt concentrate pe convingeri care „sunt adesea conectate cu convingeri extremiste, radicale sau fanatice sau ideologii teroriste, precum și cu terorismul, radicalizarea și extremismul violent” (Peels și Kindermann 2022). Așadar, nu neapărat religioase ci și filosofice sau ideologice. Totuși, o mare parte din comportamentul fundamentalist se concentrează pe „protejarea unei formule religioase, considerată ca fiind autentică de un grup și văzută de membrii grupului ca fiind amenințată de forțe opuse” (Marbaniang 2010). În acest context, se identifică faptul că „fundamentalismul religios servește scopului politic de a stabili o ordine politică, construită

pe un regim teocratic dezvoltat pentru a controla standardele teologice, politice, culturale și morale ca formă de atingere și menținere a unității sociale” (Oliveira de Souza 2024). Înainte de izbucnirea Primăverii Arabe, la începutul anilor 2010 și 2011, fundamentalismul religios islamic care are drept finalitate dorită *instaurarea unor regimuri politice islamiste* „a jucat demult un rol semnificativ în peisajele politice și sociale ale regiunii Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA)” (Bania 2025, 1), realitate care a continuat și în prezent. Așadar, grupurile fundamentaliste islamice promovează o interpretare strictă a Islamului, având ca obiectiv reconfigurarea ordinii sociale și politice, în conformitate cu viziunea lor religioasă.

Organizațiile teroriste sunt cele despre care „o instanță constată că sunt direct sau indirect implicate în pregătirea, planificarea, asistarea sau promovarea comiterii unui act terorist sau sunt desemnate de un guvern ca atare prin reglementări juridice” (Australian Government 2025).

Terorismul este un fenomen cu mai multe fațete, deoarece „nu derivă numai din fundamentalismul religios, deși poate fi (și uneori este) rezultatul final al unei traiectorii ideologice, identificate ca fundamentaliste” (Pratt 2018). Totuși, statisticile arată că, între 1979 și 2024, 30,4% din atacurile teroriste din Orientul Mijlociu și Africa de Nord și 35,2% din cele din Africa Subsahariană sunt de natură *islamistă* (Foundation pour l'Innovation Politique 2025), ceea ce îl cataloghează drept cel mai vehiculat tip de terorism în regiunile studiate. Totodată, „activitățile violente care implică grupuri islamiste militante din Sahel – în principal Frontul de Eliberare Macina, Statul Islamic din Sahara Mare și Ansaroul Islam – s-au dublat în fiecare an din 2015” (Le Roux 2019, 1). Finalitățile urmărite ale organizațiilor teroriste islamiste sunt diverse (*răsturnarea guvernelor, înființarea de noi state, forțarea schimbărilor de politică sau pur și simplu dorința de a provoca frică și haos pentru a destabiliza societățile*), ținând obiective politice, ideologice, etnice, religioase și/sau naționaliste.

Forțele armate neregulate „sunt persoane sau grupuri înarmate care nu sunt membri ai forțelor armate regulate, poliției sau altor forțe de securitate internă” (Joint Publication 3-24 2018) și care „operează în afara limitelor structurilor militare convenționale, utilizând tactici și strategii neconvenționale, adesea în război neregulat. Acestea pot include grupuri insurgente, de gherilă sau criminale sau orice combinație a acestora și pot fi afiliate cu diverși actori, cum ar fi

mercenari, oficiali corupți și entități compromise. Finalitatea dorită a forțelor armate neregulate este aceea *de a sprijini forțe guvernamentale/antiguvernamentale pentru menținerea/obținerea supremației politico-militare într-o anumită regiune/stat*, de la caz, la caz.

Grupurile etnice/rasiale au influență regională, istorică și culturală și, în unele cazuri, dispun de capacități organizatorice și armate proprii sau acționează prin forțe proxy (intermediare), precum grupări insurgente, fundamentaliste și/sau teroriste. Existența acestui subtip în cele două regiuni persistă, ca urmare a conflictelor armate, „bazate pe diferențe identitare, în special rasiale, religioase și/sau etnice (...) rezultatul cultivării artificiale în conștiința părților a unor antagonisme între diferite grupuri identitare, cu ajutorul unor ideologii politice sau de altă natură care prezintă supremația unui grup identitar față de altele” (Atanasiu 2024, 104). Finalitatea dorită de acestea este, de obicei, obținerea unor drepturi politice pentru un anumit grup etnic/rasial.

Viitoarele state (*states-to-be*) reprezintă „organizări sau grupuri care urmăresc formarea unor state” (Charountaki 2022, vii), „aspirând la un rol egal cu cel al entităților statale pe scena internațională și, ca atare, par, după state, a fi cei mai importanți actori nestatali pentru ontologia Relațiilor Internaționale” (Charountaki 2022, 4). Evident, aceste inițiative urmăresc ca finalitate *câștigarea atributelor unui stat*, conform Convenției de la Montevideo, „o populație permanentă, un teritoriu definit, un guvern și capacitatea de a conduce relații internaționale” (Britannica 1933) și, implicit, *crearea unor state recunoscute internațional*, de obicei, prin segregarea unei părți din populația și teritoriul unui stat deja recunoscut internațional.

În concluzie, subtipurile de VNSAs care vor fi cuprinse în analiza din secțiunea următoare vor fi: *A – mișcări de eliberare națională care au drept scop eliberarea de sub o forță de ocupație; B – grupuri insurgente care urmăresc căderea/înlocuirea unui anumit guvern; C – grupuri fundamentaliste islamice care au drept scop implementarea fundamentelor legii islamice în toate aspectele unui stat, inclusiv cel politic (regimuri islamiste); D – organizații teroriste care urmăresc schimbări diverse (răsturnarea guvernelor, înființarea de noi state, forțarea schimbărilor de politică sau pur și simplu dorința de a provoca frică și haos pentru a destabiliza societățile); E – forțe armate neregulate care au ca scop sprijinirea forțelor*

guvernamentale/antiguvernamentale pentru menținerea/obținerea supremației politico-militare într-o anumită regiune/stat; *F* – grupuri etnice/rasiale violente care urmăresc obținerea unor drepturi politice pentru un anumit grup etnic cu ajutorul organizărilor proprii sau prin proxy (forțe armate neregulate/grupuri insurgente/grupuri fundamentaliste/organizații teroriste); *G* – „viitoare state” care au drept scop crearea unor state recunoscute internațional.

5.2.2. Operaționalizarea tipologiei în cele două regiuni de studiu

Tabelul nr. 1 reprezintă o exemplificare pentru a arăta complexitatea tipologiei actorilor nestatali violenți (VNSAs) activi, la momentul prezent, în Orientul Mijlociu și în Africa, în funcție de finalitatea urmărită de aceștia, dar nu se dorește a fi o reprezentare cuprinzătoare a tuturor VNSAs din regiunile de studiu. Aceștia sunt separați pe regiunile de analiză, deși de multe ori, actorii nestatali la care se face referire sunt activi atât în Orientul Mijlociu, cât și în Africa, având caracter transregional. Totuși, fiecare dintre aceștia va fi încadrat în regiunea în care are prezență dominantă.

Tabelul 1: Tipologia actorilor nestatali violenți, în funcție de scopul final

Subtip	Actori nestatali violenți	
	Africa	Orientul Mijlociu
A	- Polisario Front , înființată în 1973, este o organizație politico-militară care se străduiește să pună capăt controlului marocan asupra fostului teritoriu spaniol al Saharei de Vest (<i>Western Sahara</i>), în nord-vestul Africii, și să câștige independența pentru acea regiune (Britannica 2025).	- Hamăs (Mișcarea Islamică de Rezistență) , organizație politică islamistă sunnită naționalistă palestiniană, formată, în 1987, din Frăția Musulmană (NCTC 2025), luptă pentru eliberarea Teritoriilor Ocupate Palestiniene de sub Israel și pentru recunoașterea statului palestinian. Organizația are o aripă militară, Brigăzile al-Qassam (Knipp 2023); - Armata Siriană de Eliberare (FSA) , braț armat al <i>Coaliției de Opoziție Siriene</i> , încorporează numeroase grupuri rebele descentralizate ale opoziției siriene. A fost constituită în timpul Războiului Civil Sirian din 2011, inițial cu rolul de a proteja civilii și apoi, de a lupta împotriva guvernului sirian.

B	- <i>The Harakat Shabaab al-Mujahidin</i>⁵⁰; - <i>Ansaroul Islam</i> are o ideologie care pune accent pe „răsturnarea statului existent și reconstrucția Djeelgodji – un puternic imperiu Fulani, încheiat de colonizarea franceză” (Oppenheimer 2024); - <i>M23, sau Mișcarea 23 Martie</i>, este grup rebel de insurgenți cu lideri tutsi, relansat în 2022, fiind unul dintre cele peste 100 de grupuri insurgente armate care luptă împotriva forțelor congoleze în estul Republicii Democrate Congo. Potrivit ONU, aceasta este prezentă în provincia Kivu de Nord, în zonele de graniță cu Rwanda și Uganda, și are peste 8.000 de luptători (Mureithi și Egbejule 2025); - <i>Hamas</i> este „un grup militant islamist care s-a desprins din ramura palestiniană a Frăției Musulmane (Robinson 2024); <i>Boko Haram</i> „acționează ca o armată insurgentă și de gherilă” (Akowe 2024).	- <i>Jihadul Islamic Palestinian (PIJ)</i> este o organizație militantă islamistă sunnită proeminentă, fondată în 1979, „cu misiunea ferventă de a crea un stat palestinian islamist, susținând în același timp cu fermitate anihilarea statului Israel” (G.-A. Cristescu 2023); - <i>Brigăzile al-Qassam (Izz al-din al-Qassam)</i>, brațul militar al Hamas, fondat în 1991 (ECFR 2025), joacă un rol central în atacurile și atentatele teroriste împotriva Israelului. Puterea lor militară are legătură cu relațiile strânse cu Iranul; - <i>Statul Islamic</i> cunoscut și ca <i>ISIS, ISIL sau Dae'sh (Statul Islamic din Irak și Al-Sham)</i> a apărut `din rămășițele al-Qaeda în Irak (AQI), o ramură locală a al-Qaeda, fondată de Abu Musab al Zarqawi în 2004 (Wilson Center 2019). A declarat un „califat” în teritoriile Siriei și Irakului (Cafarella, Wallace și Zhou 2019).
C	- <i>Frăția Musulmană</i> a fost fondată în Egipt, în martie 1928 (Digi24 2013), „cândva cea mai mare mișcare de opoziție a Egiptului și un purtător de standard pentru grupurile islamiste din întreaga lume, a fost condusă în clandestinitate, pe măsură ce Abdel Fatah al-Sisi și-a consolidat puterea” (Laub 2019); - <i>Al-Ittihad al-Islamiya (AIAI)</i>, grup politico-militar	- <i>al-Qaeda</i>, fondată de Osama bin Laden în 1998, cu ideologie salafist jihadistă are ca obiectiv crearea unui Califat global și lupta împotriva influenței occidentale în țările musulmane. Ariile sale principale de acțiune sunt Orientul Mijlociu, Africa de Nord și Asia de Sud. Pentru a-și atinge scopurile, folosește ca metode terorismul internațional, atentatele sinucigașe și lupta de gherilă. Ramuri ale sale sunt al-Qaeda din Peninsula Arabă (AQAP), al-

⁵⁰ Vezi descrierea inclusă în subtipul „Organizații teroriste islamiste”.

islamist din Somalia, format în 1983, a devenit cea mai puternică mișcare islamică din țară la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90. AIAI s-a concentrat, inițial, pe înființarea unui stat islamic somalez. În prezent, principalele obiective ale AIAI sunt de a înființa un stat islamic sunnit radical în Somalia și de a recâștiga regiunea Ogaden din Etiopia ca teritoriu somalez printr-o campanie insurgentă. (Gov.UK 2025). Elementele militante din AIAI sunt suspectate că s-au aliniat ideologiei „jihadului global” a Al Qa’ida și că au activat în sprijinul Al Qa’ida în regiunea Africii de Est; Boko Haram, grup islamist, fondat, inițial, în 2002 „cu scopul de a sprijini educația islamică și de a înființa un stat islamic în Nigeria” (United Nations Security Council 2014), în 2016, s-a împărțit în două facțiuni Jama’tu Ahlis Sunna Lidda’awati wal-Jihad (JAS) și Statul Islamic din Provincia Africa de Vest (ISWAP) (International Crisis Group 2024).	Qaeda din Maghrebul Islamic (AQIM), al-Nusra (Siria); - Statul Islamic (ISIS/Daesh) (autodeclarat califat în 2014), fondat de Abu Bakr al-Baghdadi, are ca ideologie salafism jihadismul, iar ca obiective crearea unui califat islamic în Orientul Mijlociu și extinderea globală. Acționează în Irak, în Siria (dar a angajat atacuri și în Europa, în Asia și în Africa). Metodele de acțiune folosite sunt violența extremă, execuțiile publice, propaganda media sofisticată, recrutarea online. Deși, în 2019, a decăzut ca influență teritorială, are încă celule active care operează. - Hezbollah (Partidul lui Allah), creat de clerici șiiți susținuți de Iran în 1982, are ca ideologie islamismul șiiit, exprimat ca loialitate față de Iran (Kareem Chehayeb 2024); - Hamas, fondată de Sheikh Ahmed Yassin în 1987 are o ideologie islamist sunnită și ca obiective distrugerea Israelului și instaurarea unui stat palestinian islamic. Ariile sale principale de acțiune sunt Gaza (unde administrează de facto teritoriul) și Cisiordania. Metodele sale de acțiune sunt atacurile cu rachete, folosirea tunelurilor subterane pentru atacuri surpriză, lupte armate cu Israelul. Printre finanțatorii săi, se numără Qatar și Iran; - Frăția Musulmană (Muslim Brotherhood), fondată de Hassan al-Banna, în 1928, în Egipt are drept ideologie islamismul politic nonviolent, în principiu, dar cu ramuri radicale. Obiectivul organizației este islamizarea societății prin mijloace politice și sociale. Ariile sale principale de influență sunt în Egipt, Iordania, Siria, Palestina, Tunisia. Este reprimată în
---	--

		multe state (Egipt, Arabia Saudită), dar activă clandestin; - <i>Ansar al-Islam (Ansar al Sharia)</i> are ca ideologie salafismul jihadist, iar ca obiectiv, impunerea Shariei în statele arabe precum Irak, Libia, Tunisia, Yemen. Metodele de acțiune sunt terorismul local, dar și atacuri asupra autorităților și instituțiilor statale. Ca evoluție, multe grupuri din această organizație au fuzionat cu al-Qaeda sau cu ISIS, dar ideologia persistă; - <i>Hay'at Tahrir al-Sham (HTS)</i> (Organizația pentru Eliberarea Levantului) (ACLED 2023); - <i>Hezbollah</i> a funcționat atât ca grupare militantă, cât și ca partid politic šiit libanez. Totodată, „și-a bazat existența pe opoziția sa față de Israel, dar caută și influență în Liban, colaborează cu alți clienți iranieni din Orientul Mijlociu și a jucat un rol important în menținerea pe linia de plutire a regimului lui Bashar al-Assad în Siria” (Trauger 2024).
D	- <i>The Harakat Shabaab al-Mujahidin (al-Shabaab)</i> a fost aripa militantă a Consiliului somalez al tribunalelor islamice care a preluat cea mai mare parte din sudul Somaliei în a doua jumătate a anului 2006. În ciuda înfrângerii grupului de către forțele somaleze și etiopiene în 2007, al-Shabaab – grup insurgent și terorist, bazat pe clan –, și-a continuat insurgența violentă în sudul și centrul Somaliei (Counter Terrorism Guide f.a.); - <i>Ansaroul Islam</i> este „primul grup jihadist radical de origine locală”, apărut, în 2012, în Burkina Faso (Oppenheimer 2024);	- <i>Hamas</i> (Mișcarea de Rezistență Islamică) a fost desemnată ca organizație teroristă de SUA din 1997 (Global Sanctions 2025). De asemenea, este trecută pe lista organizațiilor teroriste în Germania, în UE și în alte state (Knipp, Brigăzile al-Qassam – unitățile de luptă ale Hamas 2023); - <i>ISIS</i> (fostă Al-Qa'ida în Irak), desemnată organizație teroristă de SUA din decembrie 2004 (US Department of State 2025); - <i>(Houthi) Ansar Allah</i>, sprijinită de Forța Quds a Corpului Gărzii Revoluționare Islamice din Iran (IRGC-QF), care înarmează și antrenează organizații teroriste din întreaga lume, a fost declarată organizație teroristă în ianuarie 2025 (The White House 2025);

- <i>Ansar al-Sharia (AAS)</i> din Libia a apărut în urma revoluției libiene din 2011 „cu scopul de a impune Sharia și de a elimina influența SUA și occidentală din Libia” (National Counterterrorism Center 2025); - <i>Ansar Bayt al-Maqdis (ABM)</i> – cunoscut și ca <i>Statul Islamic al Irakului și Levantului (ISIL) - Provincia Sinai</i> – este cel mai activ și mai capabil grup terorist care operează în Egipt. El urmărește distrugerea Israelului și înființarea unui emirat islamic și implementarea legii islamice Sharia în Peninsula Sinai (NCTC 2025); - <i>ISIS-RDC</i>, afiliatul regional al ISIS în Republica Democrată Congo (RDC), „operează în estul Republicii, conducând în primul rând atacuri în provinciile Ituri și Kivu de Nord și Uganda. ISIS-RDC, cunoscută local ca Forțele Democratice Aliate (ADF) și Madina la Tauheed Wau Mujahedeen” (US Department of State 2023), a fost declarată organizație teroristă de SUA în 2021 (US Department of State 2025); - <i>Al-Qa'ida în Țările Magrebului Islamic (AQIM)</i> – grupare extremistă musulmană sunnită din Algeria, formată, în 1998, ca Grupul Salafist pentru Predicare și Combatere (GSPC), facțiune a Grupului Islamic Armat, și-a extins aria de acțiune în Sahel, în Tunisia și în Libia. Scopul ei este „unirea tuturor musulmanilor de la Nil până la Atlantic în Jihadul	- <i>Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) (Organizația pentru Eliberarea Levantului)</i> a fost afiliată al-Qaeda (Holtz 2023); - <i>Al-Qa'ida</i>, înființată în 1988, și-a declarat scopul de a înființa un califat panislamic în întreaga lume musulmană (NCTC 2025). Este activă atât în Orientul Mijlociu, cât și în Africa și Asia de Sud; - <i>Al-Qa'ida din Peninsula Arabă (AQAP)</i> este un grup extremist sunnit cu sediul în Yemen, care a apărut în ianuarie 2009, în urma unificării elementelor teroriste yemenite și saudite, semnalându-și intenția de a servi drept centru pentru terorismul regional în Peninsula Arabă (NCTC 2025); - <i>Hezbollah</i> este considerată organizație teroristă de Statele Unite și de multe alte țări și are alianțe militare adânc înrădăcinate, cu regimuri represive și antiisraeliene din Iran și Siria. (Council on Foreign Relations 2024).
---	--

	împotriva occidentalilor” (NCTC 2025); - Boko Haram „a ucis, a răpit, a violat și a persecutat sistematic mii de creștini în Nigeria” (European Parliament 2024).	
E	- Forțele de apărare a populației din Uganda (UPDF) oferă asistență de securitate, pe timp de pace, forțelor guvernamentale ale Ugandei împotriva tulburărilor civile, insurgențelor interne și terorismului (UPDF 2025); - Jama’at Nusrat al Islam wal Muslimeen (JNIM) este o coaliție de grupuri islamiste militante distincte cu diferite organizații, structuri, lideri și obiective, active în Sahel (Eizenga și Williams 2020), afiliate al-Qaeda (Australian National Security 2024); - Forțele de Sprijin Rapid (RSF) din Sudan sunt trupe militare naționale care lucrează sub comanda Comandantului Suprem, alături de forțele armate sudaneze (Sudan 2025). În 2023, în Darfurul de Nord, între ESF și Forțele Armate Sudaneze s-au declanșat ciocniri violente, pe baze etnice (împotriva comunităților nonarabe Zaghawa) (ACCLED 2024).	- Hay’at Tahrir al-Sham (HTS) (Organizația pentru Eliberarea Levantului) s-a format dintr-o fuziune a cinci miliții islamiste și facțiuni de opoziție în 2017 (Holtz, Examining Extremism: Hayat Tahrir Al-Sham (HTS) 2023). Este o organizație politică islamistă sunnită și un grup paramilitar, implicat în războiul civil sirian (Center for Strategic and International Studies 2018); - Peshmerga, constituită în anii ’60, în esență o organizație de securitate antiregim până, în 1991, la câștigarea autonomiei <i>de facto</i> de către Guvernul Kurd Regional (KRG) (Clingdael 2018), a devenit miliție oficială a statului; - Hezbollah are drept obiectiv lupta împotriva Israelului și promovarea influenței šiite în regiune. Ariile sale principale de acțiune sunt Liban, Siria, Irak, Yemen. Este sprijinit extern de Iran și deține un statut ambiguu, fiind parte a guvernului libanez, dar și forță paramilitară (Chehayeb 2024);
F	- Etnicii tuaregi (berberi nomazi) au militat pentru drepturile politice ale nativilor și locuitorilor de culoare: - din Mauritania prin intermediul Forțelor Africane de Eliberare din Mauritania (FLAM). Organizația	- Șiiții zaydiți din Yemen sunt reprezentați de Houthi, inițiată, în anii ’90, sub numele Ansar Allah ca o grupare militantă împotriva corupției. Houthi s-a radicalizat în 2003, în urma invaziei Irakului, condusă de SUA, adoptând sloganul: „Dumnezeu este mare, moarte SUA, moarte Israelului, blestemul evreilor și victorie pentru

	paramilitară, constituită ilegal în 1983, a fost exilată în 1989-1990 (UNHCR 2004). În 2006, o aripă reformistă a FLAM s-a desprins de organizația principală pentru a participa la tranziția politică a Mauritaniei (Immigration and Refugee Board of Canada 2024); - în Mali, în nordul țării, <i>Mișcarea Națională pentru Eliberarea Azawadului (MNLA)</i> a dat o lovitură de stat, a alungat forțele guvernamentale din cele trei regiuni nordice maliene (Kidal, Gao și Tombouctou) și a proclamat, la 6 aprilie 2012, în mod unilateral, independența noului stat „Azawad” (Parlamentul European 2012). Ulterior, în 2023, MNLA a fuzionat cu Mișcarea Arabă din Azawad (MAA) și cu Înaltul Consiliu pentru Unitatea din Azawad (HCUA) într-o uniune care prevede alinierea celor trei grupuri atât din punct de vedere militar, cât și politic, intenționând să dea energie nouă foștilor rebeli din nord în negocierile cu guvernul din Mali (Nova.News 2023).	Islam” (Riedel 2017). În prezent, aceștia declară că fac parte din „axa de rezistență”, condusă de Iran împotriva Israelului, SUA și Occidentului în sens larg – alături de grupuri armate, precum Hamas și Hezbollah din Liban. În ianuarie 2024, SUA și Marea Britanie au început atacuri aeriene asupra țărilor Houthi din Yemen (BBC 2025); - Palestinienii (arabi) sunt reprezentați atât de actori nestatali neviolenți (Autoritatea Palestiniană și Organizația pentru Eliberarea Palestinei), cât și de actori violenți (Hamas, Jihadul Palestinian Islamic (PIJ)).
G	- Republica Arabă Democrată Sahrawi (SADR), cunoscută și sub denumirea de Republica Sahrawi și Sahara de Vest, este un stat parțial recunoscut⁵¹ în vestul Maghrebului, care revendică teritoriul neautonom al Saharei de Vest, ocupat de Maroc (Britannica 2025); - Popoarele indigene din Biafra (IPOB), mișcare separatistă	- Teritoriile Ocupate Palestiniene nu sunt recunoscute ca stat de către toți membrii comunității internaționale, deși ONU a recunoscut Palestina ca stat observator nemembru în 2012. Acestea sunt gestionate de două organizații neviolente <i>Autoritatea Palestiniană</i>, guvern parțial autonom, înființat în 1994 prin Acordurile de la Oslo (Britannica 2025), și <i>Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP)</i>, care este considerată reprezentantul legitim al poporului

⁵¹ SADR este recunoscută de 44 de state membre ale ONU și Osetia de Sud.

transnațională, fondată în 2012 (Ejiofor 2025, 28), care contestă suveranitatea statului nigerian, urmărind restabilirea statului Biafra (Ejiofor 2025, 17). Aceasta include Mișcarea pentru Actualizarea Statului Suveran Biafra – MASSOB), Mișcarea de Eliberare a Biafrei (BLM) și alte organizații similare pentru a cere separarea regiunii sud-estice de federația nigeriană (Obi, Ndom și Mbionwu 2024, 131).	palestinian de către ONU și alte state (Britannica 2025). În OEP sunt reprezentate 11 facțiuni politice, dintre care <i>Fatah</i> rămâne cea mai mare și mai dominantă, urmată de Frontul Popular pentru Eliberarea Palestinei (PFLP) (ECFR 2025). Totuși, majoritatea partidelor politice palestinienne au forțe armate, deși relația structurală și organizatorică dintre cele două instituții din fiecare partid nu este întotdeauna clară. De exemplu, Brigăzile Martirilor Al-Aqsa (AMB) au apărut în timpul celei de-a doua Intifade ca o rețea informală de grupuri militare, asociate cu Fatah (ECFR 2025). De asemenea, în Palestina, sunt activi și o serie de actori nestatali violenți, precum <i>Hamăs</i>, <i>Jihadul Palestinian Islamic (PIJ)</i>, care acționează de sine stătător sau prin intermediul unor grupări insurgente (Brigăzile Izz al-Din al-Qassam – IQB, Brigăzile Al-Quds etc.). - <i>Rojava (Administrația Autonomă Democrată a Siriei de Nord și Est)</i>, zonă predominant locuită de etnici kurzi⁵², este o „regiune autonomă <i>de facto</i>, din nord-estul Siriei, din 2012, nerecunoscută la nivel internațional, urmărește o Sirie federalizată. Este susținută de Forțele Democratice Siriene (SDF) conduse militar de Unitățile de Protecție a Poporului (YPG), o miliție preponderent kurdă, aripa armată a filialei siriene a Partidului Muncitorilor din Kurdistan (PKK), și anume Partidul Democrat Kurd (PYD)” (Atanasiu 2023, 73); - <i>Kurdistanul irakian</i> este o regiune semiautonomă din Irak, recunoscută ca entitate federală de constituția irakiană. Are propriul guvern, parlament și o
---	--

⁵² Teritoriul Autonom (Rojava) este format din subregiuni autonome din zonele Afrin, Jazira, Eufurat, Raqqa, Tabqa, Manbij și Deir Ez-Zor (Atanasiu 2023, 43).

		autonomie semnificativă în domenii precum aplicarea legii, dezvoltarea economică și educația. În ciuda acestei autonomii, guvernul irakian de la Bagdad își păstrează autoritatea generală și un anumit control asupra unor domenii, precum politica externă, apărarea și resursele naturale (Hiltermann 2023). <i>Guvernul Regional din Kurdistan (KRG)</i> este un actor cheie, autoritățile sale fiind uneori acuzate de persecuție sau vătămări grave. În plus, diverse grupuri armate, inclusiv Forțele de Mobilizare Populară (PMF), Statul Islamic din Irak și Levant (ISIL), Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) și alți actori nestatali, precum triburile și grupările criminale, contribuie la violența din regiune (European Union Agency for Asylum 2024).
--	--	--

Analizând operaționalizarea tipologiei, realizată pe baza finalității dorite a VNISA din Orientul Mijlociu și Africa, putem conchide următoarele aspecte:

- scopurile urmărite de actorii nestatali violenți incluși în analiză sunt cu predilecție politice, urmărind creșterea rolului și importanței unor anumite grupuri identitare, din considerente diferite de identitate religioasă, etnică și/sau rasială, într-un stat/regiune, așadar reflectă interese similare cu ale statelor;
- majoritatea actorilor nestatali violenți din regiunile de studiu este imposibil a fi încadrați într-un singur subtip considerat în analiză, deoarece poartă caracteristici combinate (identitare, militante, fundamentaliste și teroriste), ceea ce impune necesitatea ontologică de stabilire a unor subtipuri hibride, derivate din cele deja prezentate. Astfel, toate organizațiile teroriste sunt și fundamentaliste, parte dintre organizațiile teroriste fiind și insurgente. Mai mult, majoritatea grupurilor insurgente au o relație ambiguă cu grupările teroriste și/sau fundamentalist jihadiste (precum Hezbollah, Hamas, al-Qaeda, ISIS etc.), uneori aliniindu-se, alteori opunându-se ideologiei sau intereselor acestora;

- grupurile insurgente pot fi și teroriste și/sau fundamentaliste și pot fi incluse și în subtipul forțelor armate neregulate;
- fundamentalismul islamic și terorismul sunt alimentate de conflictele religioase, etnice și sectare (musulmani – nonmusulmani, arabi – nonarabi, șiiți – sunniți etc.).

De asemenea, din informații incluse în Tabelul nr. 1, se pot extrage și o serie de idei cu privire la rolurile actorilor nestatali regionali:

- „viitoarele state”, unele organizații teroriste și unele grupuri insurgente dețin teritorii *de facto*, unde își exercită guvernarea, în paralel cu a statului de care teritoriile respective aparțin, conform *statu-quo*ului internațional;
- unii actori nestatali negociază direct sau indirect cu statele ori cu organizațiile internaționale, impunând condiții pentru pace sau armistițiu, ori fac parte din organizații internaționale (de exemplu, Houthis din Yemen, sprijiniți de Iran, sunt implicați în dialoguri cu ONU, iar Teritoriile Ocupate Palestiniene au aderat la Statutul Curții Penale Internaționale).

5.3. Stabilirea unor limite în cercetare în identificarea importanței geopolitice a VNSAs din Orientul Mijlociu și Africa

Spațiul de analiză pentru studiul de față este foarte larg și implică o analiză mult mai amplă, drept pentru care în următoarea etapă de cercetare a temei propuse, vom stabili unele limite care să sprijine economia lucrării, dar și să servească scopului cercetării propuse.

În acest sens, pentru limitarea cercetării, am ales criteriul geografiei violenței, concentrând analiza asupra actorilor nestatali violenți activi în teritoriile statelor/entităților statale din Orientul Mijlociu și Africa cu cel mai ridicat index de violență în anul 2024, conform ACLED⁵³, respectiv **Palestina, Siria, Nigeria, Liban, Sudan și Camerun** (ACLED 2025).

⁵³ Datele privind locațiile și evenimentele conflictelor armate (ACLED) reprezintă o inițiativă de colectare, analiză și cartografiere a crizelor de date dezagregate. ACLED culege informații privind datele, actorii, locațiile, decesele și tipurile tuturor evenimentelor de violență politică și proteste, raportate în întreaga lume. Echipa ACLED efectuează analize pentru a descrie și a explora tendințele conflictelor.

a) Palestina (Teritoriile Ocupate Palestiniene) cuprinde Fâșia Gaza și Cisiordania, inclusiv Ierusalimul de Est, care se află sub ocupație israeliană din 1967, conform rezoluțiilor ONU. De altfel, Autoritatea Palestiniană urmărește separarea Palestinei de statul Israel, context în care timp de peste o jumătate de secol, diverși actori implicați în conflictul israeliano-palestinian – ONU, SUA, Liga Arabă, OEP, UE etc. – au condus, au promovat sau au sprijinit negocierile pentru soluționarea conflictului israeliano-palestinian.

Războiul din Gaza, reînceput cu atacul Hamas asupra Israelului din 7 octombrie 2023 și continuat cu ofensiva israeliană în Gaza, a reaprins interesul pe această temă. Astfel, statul Palestina este recunoscut ca națiune suverană de 147 de țări, reprezentând 75% din membrii ONU. De altfel, pe fondul redeclanșării ostilităților cu Israelul, 10 țări – Mexic, Armenia, Slovenia, Irlanda, Norvegia, Spania, Bahamas, Trinidad și Tobago, Jamaica și Barbados – au recunoscut oficial statul Palestina, reflectând sprijinul internațional în creștere (Al Jazeera 2025).

Rolul Palestinei, de actor nestatal cu tendințe de statalitate, este jucat de organizațiile care o reprezintă atât pe plan internațional, cât și regional. De exemplu, pe plan internațional, Autoritatea Palestiniană și Organizația pentru Eliberarea Palestinei participă la negocieri de pace (State of Palestine. PLO 2025) și la forumuri internaționale. De asemenea, Palestina este membră în unele organizații internaționale (UNESCO, Curtea Penală Internațională etc.) și folosește diplomația publică în petiționarea intereselor sale la ONU și în crearea de alianțe regionale.

Pe lângă actorii nestatali neviolenți, sunt și cei violenți (subiect al studiului de față):

- **Hamas**, grupare islamistă care controlează Fâșia Gaza din 2007 și care este considerată de o parte a comunității internaționale ca fiind organizație teroristă;
- **Jihadul Palestinian Islamic (PIJ)**, fondat, în 1981, în Fâșia Gaza, a crescut prin rețeaua Frăției Musulmane, dar s-a dezvoltat rapid într-o organizație distinctă, modelată de militarismul crescând și puternic influențată de Revoluția Iraniană din 1979 (ECFR 2025). PIJ are ca braț militar *Brigăzile Al-Quds*, al doilea grup armat ca mărime din Gaza, după Brigăzile Izz al-Din al-Qassam ale Hamas. Jihadul Islamic are, de asemenea, o prezență tot mai mare în Cisiordania, unde cooperează adesea cu Brigăzile Martirilor al-Aqsa ale Fatah și cu Brigăzile Izz al-Din al-Qassam ale Hamas (ECFR 2025).

Pe plan regional, statutul de „viitor stat” al Palestinei influențează echilibrul de putere în Orientul Mijlociu, fiind un simbol al mișcării panarabe și panislamice, dar și un catalizator al acțiunii Hamas, Hezbollah și al altor grupări armate care îi susțin dezideratele statale. Totuși, aspectele care limitează Palestina în deținerea unui rol mai proeminent și a unui profil statal țin de lipsa controlului deplin asupra teritoriului, de dependența economică și administrativă de Israel și de ajutorul internațional, de diviziunile interne (de exemplu, dintre Fatah și Hamas), dar și de limitările în capacitatea de a semna și de a aplica tratate internaționale.

Teritoriile Ocupate Palestiniene, deși nu constituie un stat suveran în sens deplin, funcționează ca un actor nestatal semnificativ în arena internațională, având o influență importantă în discuțiile privind drepturile omului, autodeterminarea și conflictul din Orientul Mijlociu. Acest statut complex le oferă o combinație de putere simbolică, diplomatică și politică, dar și vulnerabilitate tocmai pe fondul importanței sale pentru viitorul geopolitic al regiunii, în ansamblu.

Continuitatea războiului arabo-israelian, numărul mare de refugiați palestinieni și sirieni și privațiunile socioeconomice ale populației din taberele de refugiați au făcut ca *Hamas* să-și răspândească influența nu doar în rândul refugiaților, ci și în afara granițelor. Mai mult, alături de *Fatah* și de *Hezbollahul* din Iran, reprezintă grupările care s-au opus permanent procesului de pace din Orientul Mijlociu prin acțiunile lor și prin promovarea doctrinei antievreiești, care își are originea în cea fundamentalist islamică a grupării originare, Frăția Musulmană, din Egipt.

b) În Siria, acționează o serie de actori nestatali, atât neviolenți, cât și violenți.

Actorii nestatali violenți și neviolenți cuprind o gamă largă de grupuri și organizații care nu sunt afiliate guvernului sirian. Acești actori operează în diverse părți ale Siriei, controlând teritorii, implicându-se în guvernare, ducând conflicte armate și uneori, furnizând servicii populației locale.

Coaliția Opoziției Siriene (SOC), actor nestatal, la bază neviolent, urmărește o Sirie mai seculară și democratică „aspirând să câștige un rol egal cu cel al statelor pe scena internațională” (Atanasiu 2024a, 83), fiind susținută extern de state din Liga Arabă, de SUA, de UE, de Turcia, de Qatar, de Arabia Saudită și de Emiratele Arabe Unite. Totuși, încă de la începutul Primăverii Arabe, Coaliția Opoziției Siriene și-a

proiectat puterea prin intermediul unor actori statali violenți, precum Forțele de Eliberare Siriene, împotriva guvernului lui Bashar al-Assad.

Atâta timp cât regimul lui Assad a fost la putere, opoziția siriană a desfășurat roluri de politică externă pentru a oferi: „mai multă legitimitate, ca reprezentant al poporului sirian, sprijin economic din partea altor state și organizații pentru reconstrucția infrastructurii critice siriene, ajutor umanitar pentru populație și participarea la negocieri mediate internațional pentru soluționarea conflictului” (Atanasiu 2024a, 88-89). De asemenea, grupurile etnice, compuse, în principal, din kurzi, incluse în Forțele Democratice Siriene (SDF), au jucat un rol semnificativ în lupta împotriva ISIS și a altor grupări armate. Totuși, *Hay'at Tahrir al-Sham (HTS)* (Frontul al Nusra), organizație insurgentă, islamistă și fundamentalistă, a ajuns la guvernare în 2024, în detrimentul Coaliției de Opoziție Siriană (care deținea recunoaștere parțială, ca reprezentantă a poporului sirian), după căderea de la putere a lui Bashar al-Assad. Liderul său, Abu Mohammad al-Julani, a condus anterior Frontul Al-Nusra, un grup salafist-jihadist, responsabil de numeroase atrocități din Siria. În ciuda încercărilor recente ale lui al-Julani de a se prezenta ca un moderat, este puțin probabil ca opiniile lui ideologice să se fi schimbat fundamental. La sfârșitul lui decembrie 2024, el a exclus în mod explicit alegerile libere în viitorul apropiat, semnalând planurile de reconstrucție a Siriei după un model autoritar, militarizat, care amintește de regimul lui Assad (Czulda 2025). În consecință, milițiile susținute de Iran, care sprijineau guvernul Assad, inclusiv Hezbollah, s-au dizolvat ori s-au retras în Liban și în alte locuri de origine, ori au fugit în Irak.

c) În *Liban*, *Hezbollah* este cel mai important și influent actor nestatal, care a trecut de-a lungul timpului de la statutul de putere politică minoră la cel de putere politică dominantă în Liban. Astăzi, este o organizație musulmană șiiită, cu o prezență militară semnificativă, cu implicare politică și influență regională, în special datorită legăturilor sale cu Iranul, care îi oferă instruire, sprijin financiar și îndrumare strategică, poziționând grupul ca un instrument cheie în negocierile diplomatice, în special cu SUA (Al Majalla 2024). De asemenea, este și grup terorist care susține preeminența șiiită la nivel global (NCTC 2025). Totodată, Hezbollah operează o vastă rețea de servicii sociale, inclusiv infrastructura, asistența medicală și educația, toate acestea jucând un rol esențial în obținerea sprijinului pentru Hezbollah din partea atât a libanezilor șiiți, cât și a celor neșiiți (Council on Foreign

Relations 2024). De altfel, organizația operează, în esență, ca un guvern în zonele aflate sub controlul său.

Implicarea sa în politica regională este evidentă. Astfel, Hezbollah deține o putere semnificativă în Liban, unde operează atât ca partid politic musulman šiit, cât și ca grup militant. Totodată, se opune violent Israelului și puterilor occidentale care acționează în Orientul Mijlociu și funcționează ca un reprezentant al Iranului. Conflictele transfrontaliere dintre Hezbollah și Israel s-au intensificat în ultimii ani, în special pe fondul războiului continuu al Israelului cu Hamas în Fâșia Gaza, care a izbucnit în 2023. Asasinarea liderului organizației, Hassan Nasrallah, de către Israel, în septembrie 2024, a dat o lovitură grea grupării militante.

d) În Nigeria, statul nu reușește să controleze situațiile de securitate din diverse regiuni, permițând astfel actorilor nestatali să profite de aceste deficiențe. De altfel, în 2024, actorii nestatali nigerieni, în special cei violenți, au reprezentat un factor semnificativ în peisajul securității țării, cu precădere din cauza implicării în conflicte violente și impactului lor asupra guvernării, în special în sud-estul țării.

Printre actorii nestatali activi în Nigeria, se numără *Popoarele indigene din Biafra (IPOB)* (naționaliști Igbo⁵⁴) pentru a căror cauză secesionistă luptă Mișcarea pentru Actualizarea Statului Suveran Biafra (MASSOB), declarată organizație teroristă, interzisă de guvernul federal (Obi, Ndom și Mbionwu 2024, 131), dar și Mișcarea de Eliberare a Biafrei (BLM). În 2024, Sud-Estul Nigeriei, IPOB, s-a implicat activ în guvernare, emițând directive și contradirective care au dus la ciocniri cu forțele de securitate guvernamentale. Totuși, IPOB are rol crucial în abordarea provocărilor legate de securitate, în special în zonele cu prezență limitată a statului și adesea acționează ca partener cu agențiile de securitate ale statului. Actorii nestatali influențează, de asemenea, alegerile, pledează pentru schimbări sociale și politice și contribuie la dezvoltarea comunității și la eforturile umanitare.

În Nigeria se manifestă și o serie de grupuri extremiste, precum *Boko Haram* și *Statul Islamic în Africa de Vest (ISWAP)*, care, împreună cu alte organizații extremiste și/sau teroriste, sunt responsabile de numeroase atacuri și răpiri, afectând o parte semnificativă a populației.

⁵⁴ Termenul „naționalist Igbo” este sinonim cu alți termeni, precum „naționalist Biafra” sau „separatist Biafra”, care se folosesc interschimbabil, deoarece agitația actuală pentru restaurarea defunctului stat secesionist Biafra, asociat acum cu etnia Igbo, și cu mișcarea separatistă, este dominată de Igbo (Ejiofor 2025, 40).

De altfel, *ISWAP* s-a scindat din Boko Haram, acționând în Nigeria, Ciad și Niger (International Crisis Group 2024). Activitățile lor, de la banditism și răpiri până la atacuri teroriste, produc numeroase victime, strămutări și o slăbire a autorității statului.

e) În **Sudan**, actorii nestatali violenți sunt un factor semnificativ în conflictul în curs. *Forțele de Sprijin Rapid (RSF)* sunt un grup paramilitar important, angajat în conflict cu Forțele Armate Sudaneze (SAF). Alte grupuri precum *Mișcarea/Armata de Eliberare a Sudanului (SLM/A)* și *Mișcarea/Armata Populară de Eliberare a Sudanului – Nord (SPLM-Nord)* sunt, de asemenea, implicate în conflict (The Soufan Center 2023). În 2024, mai multe grupuri armate, care adesea caută sprijin străin, se poziționează pentru a umple golurile de putere din întreaga țară și pentru a se impune ca furnizori de securitate. De asemenea, *Forțele Populare de Rezistență* – miliții armate, formate din civili înarmați – au apărut în mai multe regiuni cu sprijinul SAF, alimentând proliferarea grupurilor armate și a armelor de calibru mic (ACLED 2024). Acțiunile conflictuale ale actorilor nestatali violenți din Sudan alimentează criza umanitară, influențează peisajul politic și situația de securitate.

f) În **Camerun**, actorii nestatali violenți includ grupuri separatiste armate din regiunile anglofone (nord-vest și sud-vest), care caută independența față de majoritatea francofonă, și grupuri militante islamiste, în special *Boko Haram*, care operează în nord. Aceste grupuri se angajează în diverse forme de violență, inclusiv atacuri asupra civililor, ciocniri cu forțele de securitate și aplicarea agendelor separatiste (Geneva Academy 2023).

Grupările separatiste armate anglofone din Camerun (precum *Forțele de Apărare Ambazoniene* și *Forțele de Apărare din Camerunul de Sud*) sunt profund implicate în activități ilicite pentru a-și finanța rebeliunea, alături de folosirea tot mai frecventă a violenței împotriva civililor. De altfel, în primele șase luni ale anului 2024, regiunea de nord-vest era considerată a fi „a doua cea mai periculoasă regiune administrativă pentru civili din Africa, depășită doar de statul al-Jazirah din Sudanul central” (Aambo și alții 2024). Acestea percep taxe în zonele controlate (Aambo și alții 2024).

Rolul geopolitic al Boko Haram constă în faptul că acesta conectează Camerunul la o rețea regională de instabilitate, care include Nigeria, Ciadul și Nigerul. Totodată, luptele din regiunile anglofone afectează stabilitatea în Golful Guineei. Mai mult, prin taxele și legile

proprii, impuse în teritoriile controlate, acestea pun un plus de presiune pe populație. De altfel, în pofida multiplelor roluri și importanței geopolitice acumulate, actorii nestatali violenți „s-au dovedit profund problematici în guvernarea la nivel național. Guvernarea lor rămâne parohială, sectară, egoistă și coruptă, în timp ce se luptă să abordeze problemele sociale și economice masive ale țărilor lor” (Felbab-Brown 2024).

În urma analizei, printre actorii nestatali violenți ai momentului din statele cu cel mai ridicat nivel de violență care urmăresc scopuri politice, identificăm: Hamas și Jihadul Palestinian Islamic în Palestina; Hay'at Tahrir al-Sham (HTS) în Siria; Hezbollah în Iran; în Sudan, Forțele de Sprijin Rapid (RSF), Mișcarea/Armata de Eliberare a Sudanului (SLM/A), Mișcarea/Armata Populară de Eliberare a Sudanului – Nord și Forțele Populare de Rezistență; în Camerun, Boko Haram, Forțele de Apărare Ambazoniene și Forțele de Apărare din Camerunul de Sud. Dintre acestea, le identificăm pe cele care se încadrează în cel puțin trei subtipuri de actori nestatali violenți, conform Tabelului nr. 1, respectiv Hamas, Hezbollah, Hay'at Tahrir al-Sham și Boko Haram, pentru a le analiza din perspectiva importanței lor geopolitice în secțiunea următoare. Astfel, constatăm că toți cei patru actori nestatali identificați fac parte din subtipul organizațiilor teroriste, toate având la bază ideologii fundamentaliste islamice.

5.4. Identificarea importanței VNSAs din Orientul Mijlociu și Africa, în termeni de roluri și profiluri geopolitice, prin folosirea formulei instrumentelor de putere (DIME-R)

Teoriile geopolitice tradiționale, focalizate pe importanța actorilor geopolitici sunt stabilite pe baza statelor suverane, iar punctul de plecare al acestora este că „statele suverane concurează pentru hegemonia mondială sau obținerea unor avantaje în competiția cu adversarii lor” (Topalidis și alții 2024, 109). Actorii nestatali, inclusiv cei violenți, urmăresc aceleași scopuri, de aceea puterea lor poate fi măsurată și cu ajutorul instrumentelor clasice de analiză a importanței geopolitice a statelor, pe dimensiunile politico-militară, informațională, militară, economică. La acest set de instrumente, îl adăugăm pe cel religios, dată fiind tendința regională a actorilor nestatali violenți proeminenți din Orientul Mijlociu și Africa, care controlează *de facto*

teritorii, de a prefera integrarea religiei islamice în formele lor de guvernare. Mai mult, în regiunile de studiu, religia este un instrument potențator al instrumentelor deja amintite.

În acest sens, vom considera un set de criterii comune (considerate aleatoriu de autoare și reprezentative în cunoașterea comună pentru tipul de analiză urmărit), pentru fiecare instrument de putere din matricea DIME-R, care va fi aplicat fiecăruia dintre actorii nestatali violenți selectați, după cum urmează:

- *pe dimensiunea politico-diplomatică*: exercitarea unui control politic asupra teritoriului controlat; sprijin extern; relații/influență regională;
- *pe dimensiunea economică*: resurse controlate; fiscalizare asupra populației; finanțare; relații economice;
- *pe dimensiunea militară*: structurarea forțelor, capabilități de înzestrare, strategie;
- *pe dimensiunea informațională*: rețele sociale și mass-media proprii, capacitate de război informațional, manipulare și propagandă;
- *pe dimensiunea religioasă*: instrumentalizarea religiei pentru a acumula putere politică și pentru a coopta noi adepți, radicalizarea, mobilizarea susținerii regimurilor, justificarea violenței.

În continuare, vom analiza fiecare dintre actorii selectați în secțiunea anterioară (Hamas, Hezbollah, Hay'at Tahrir al-Sham și Boko Haram), pe fondul tipologiei consacrate anterior și a unor exemple concrete pentru perioada 2023-2025 care se încadrează în criteriile stabilite mai sus pentru dimensiunile DIME-R, pentru a putea emana un set de observații generale cu privire la rolurile și importanța geopolitică a VNŞA în peisajul geopolitic al Orientului Mijlociu și Africa.

A. Hamas, într-o viziune nepartinică specifică cercetării științifice, poate fi încadrată în cel puțin 4 subtipuri de VNŞA (organizație pentru eliberare națională, grup insurgent, grup fundamentalist, organizație teroristă), dar instrumentalizează și diferențe identitare, precum cele religioase dintre musulmani și nemusulmani (iudaici, în principal) sau etnice, dintre arabi și evrei sau alți nonarabi.

În perioada 2023-2025⁵⁵, importanța și rolurile grupării au fost reliefate:

a) pe dimensiunea politico-diplomatică:

- exercită control politic în Fâșia Gaza, un teritoriu de aproximativ 365 km², care găzduiește peste două milioane de oameni (Al Jazeera 2023). Aici, „conduc spitale și școli și se implică în alte activități sociale și politice care îi fac importanți în viața de zi cu zi a multor palestinieni, inclusiv a celor care nu le susțin ideologiile” (Byman și McCaleb 2023, 1);
- includerea în negocierile postconflict israeliano-palestiniene, cu mediere egipteană și qatarează, reprezintă un indicator important al preeminenței și rolului său regional (Berman și Yohanan 2025);
- Qatarul ⁵⁶ este cel mai important susținător financiar și umanitar, dar și aliat extern al său, alături de Iran⁵⁷ care oferă sprijin financiar, logistic și militar, iar Turcia⁵⁸ îi oferă sprijin politic și diplomatic constant. Norvegia și Elveția, deși state occidentale, mențin legături diplomatice cu Hamas (Ehl 2021). Organizații teroriste, precum Hezbollah și Frăția Musulmană, sunt, de asemenea, suporteri ai Hamasului în problema Palestinei, datorită numitorului lor comun – Iranul. Totodată, organizația este susținută și de o serie de inițiative și fundații nestatale, unele dintre ele având sediul în Germania (Ehl 2021).

b) pe dimensiunea economică:

- deține un portofoliu de investiții imobiliare și alte active în valoare de 500 de milioane de dolari. Totodată, beneficiază de sume mari de ajutor financiar din partea Qatarului prin intermediul Organizației Națiunilor Unite, un aranjament încurajat și aprobat de Israel (De Luce și Cavazuti 2023);

⁵⁵ De menționat că o parte a aspectelor care prezintă dimensiunile de putere actuale ale Hamasului este posibil să nu mai fie actuale, ca urmare a dinamicii conflictului în desfășurare.

⁵⁶ Qatarul oferă fonduri pentru reconstrucție în Gaza, găzduiește lideri Hamas exilați, inclusiv pe Ismail Haniyeh, în scopul creșterii puterii sale regionale.

⁵⁷ Iranul susține Hamas prin prisma oponentului comun – Israelul. Totuși, relația dintre cele două au avut și momente tensionate, din cauza divergențelor privind situarea față de conflictul sirian (în vreme ce Hamas susținea opoziția siriană, Iranul susținea regimul lui Bashar Al-Assad).

⁵⁸ A găzduit lideri Hamas și a criticat deschis Israelul. Mai mult, deși a membră a NATO, Turcia a dezvoltat relații cordiale cu Hamas, sub conducerea președintelui Erdoğan.

- impune populației taxe neoficiale pentru bunuri și alte activități de contrabandă (De Luce și Cavazuti 2023);
- gestionează economia subterană din Gaza, „obținând venituri din controlul punctelor de trecere a frontierei și al căilor comerciale și din practicile de extorcare a populațiilor locale” (U.S. Department of Treasury 2023).

c) pe dimensiunea militară:

- buget militar anual de până la 350 de milioane de dolari (De Luce și Cavazuti 2023);
- *Brigăzile Izz al-Din al-Qassam (IQB)*, fondate, în 1991, ca aripă militară a Hamas care operează în Gaza, sunt cel mai mare și mai bine înzestrat grup armat neregulat din Palestina (ECFR 2025). Astfel, Hamas deține o forță armată de mii de oameni, echipată cu rachete și drone (De Luce și Cavazuti 2023) și se folosește în tacticile sale de rețeaua vastă de tuneluri construite sub Gaza (Abuamer 2024);
- beneficiază de sprijin cu armament avansat tehnologic din partea Coreei de Nord (Kim și Bah 2024);
- și-a construit capacitățile militare în ani de experiență în luptă, antrenament, îndrumare iraniană și acumulare de resurse. De asemenea, a învățat să adapteze tactici neregulate și teroriste la războiul convențional (Levy 2024);
- a purtat mai multe războaie împotriva Israelului (inclusiv conflictul declanșat în octombrie 2023, cu risc de acutizare a tensiunilor regionale și chiar de declanșare a unui conflict global).

d) pe dimensiunea informațională:

- deși gruparea are „o orientare atât naționalistă, cât și islamistă și favorizează formele tradiționale de comunicare, în detrimentul rețelelor sociale pentru a-și legitima puterea politică” (Byman și McCaleb 2023), a folosit (sau încă folosește) multiple conturi de X/fostul Twitter (Cerulo 2023), website-ul agenției de știri Al Jazeera sau canale Telegram (Kirkpatrick și Rasgon 2023);

- prin folosirea, în principal, a mijloacelor media tradiționale (cele trei ziare principale care circulă astăzi în teritoriile palestiniene – Al-Quds, Al-Hayat Al-Jadida și Al-Ayyam, rețeaua TV Al-Aqsa), urmăresc obținerea sprijinului din partea populațiilor arabe și musulmane și consolidarea moralului membrilor organizației, alegătorii din teritoriul palestinian reprezentând cel mai important public țintă al său (Byman și McCaleb 2023);
- desfășoară activități de propagandă, de exemplu filmarea video „Bismillah”, de pe diferite rețele media (Kirkpatrick și Rasgon 2023), sau diferite filmări cu ostatici israelieni capturați (Mansdorf 2024);
- în această perioadă, au apărut în media relatări pro-Hamas care au denaturat imagini din războiul civil sirian, arătând copii uciși în Gaza (Calaghan 2023) sau mesaje virale despre „rezistența palestiniană” după 7 octombrie 2023 (The Associated Press 2023).

e) pe dimensiunea religioasă:

- Islamul este religia care îi ghidează obiectivele organizaționale, o sursă de lege (*Sharia*) care urmează să fie introdusă în viitorul stat palestinian și un numitor comun pentru diferite aspecte ale activității organizației, cum ar fi serviciile caritabile și atentatele sinucigașe cu bombă (Osowski 2011);
- a folosit motivații religioase pentru a-și justifica acțiunile violente, precum „Palestina este spiritul Ummah și cauza sa centrală; este sufletul umanității și conștiința sa vie” (Wilson Center 2023);
- prin discursurile religioase politizate, „conflictul israeliano-palestinian se transformă metaforic într-un conflict între Tora și Coran, lucru evident prin utilizarea vocabularului ambelor cărți, prin discursuri de război și arme folosite. Hamas și-a exprimat în continuare fundamentalismul existențial, dând armelor sale numele liderilor săi, în timp ce Israel se referă la amaleciți” (Issa și Yasin 2024, 199);
- prin intermediul fundațiilor islamice, s-a facilitat adunarea de fonduri din donații (U.S. Department of the Treasury 2024);

- cu ajutorul motivației religioase, gruparea teroristă palestiniană a recrutat între 10.000 și 15.000 de membri de la începutul războiului cu Israelul (Reuters 2025).

În perioada de referință, puterea și influența Hamas au cunoscut o evoluție tensionată și marcată de contrast, cu variații semnificative pe dimensiunile analizate. Pe când, în plan politic, Hamas a fost din ce în ce mai izolat pe plan internațional, mai ales în urma conflictului cu Israelul, etichetarea sa ca organizație teroristă de către SUA, UE și alte state a fost reafirmată, iar sprijinul diplomatic din partea unor actori regionali, precum Egiptul și Qatarul, s-a diminuat semnificativ în ultima perioadă. Totuși, gruparea a reușit să mobilizeze susținere populară și simbolică în rândul comunității islamice din regiune, ceea ce i-a oferit o anumită formă de capital politic indirect. Din punctul de vedere al instrumentului militar, se observă o trecere către un model de rezistență de gherilă urbană și război asimetric, mai ales în contextul în care mare parte din infrastructura sa militară subterană de tuneluri a fost distrusă. Așadar, tendința este de scădere a influenței practice și strategice a Hamas în plan militar, diplomatic și economic, dar cu persistența simbolică și ideologică, generată de instrumentele informațional și religios.

B. Hezbollah poate fi încadrată în cel puțin 3 subtipuri de VN SA (forță armată neregulată – paramilitară, grup fundamentalist, organizație teroristă), instrumentalizând și diferențe identitare, precum cele religioase dintre musulmani și nemusulmani (în special zioniști) sau etnice dintre arabi și nonarabi (în special evrei).

În perioada 2023-2025, importanța și rolurile organizației au fost reliefate:

a) pe dimensiunea politico-diplomatică:

- până în aprilie 2025, Hezbollah a pierdut controlul teritorial în sudul Libanului, ceea ce face ca, în prezent, să mai aibă doar o prezență și influență locală în unele regiuni – suburbiile Beirutului, Bekaa (Ali-Khan și Cambanis 2025);
- a influențat politica Libanului atât prin susținerea candidaturii președintelui Joseph Aoun (în ianuarie 2025), dar fără a reuși să impună prim-ministrul (Zaher 2025), ceea ce indică schimbări în echilibrul puterii, cât și prin exprimarea disponibilității de a discuta retragerea armamentului din sud,

dacă Israelul evacuează anumite poziții (Bassam, Perry și Gebeily 2025);

- a influențat și relațiile Libanului cu Israelul prin semnarea armistițiului în noiembrie 2024, retrăgându-se în nord de Litani, forțele libaneze și UNIFIL preluând controlul în sud (Gebeily și Taher 2024);
- puterea sa politico-diplomatică a fost diminuată când, după conflictul din 2023-2024, forța structurii și conducerii sale militare a fost diminuată (inclusiv prin moartea lui Hassan Nasrallah – secretar general al Hezbollah – și a lui Hashem Safieddine – șeful Consiliului executiv al organizației), gruparea pierzând o parte din influența sa coercitivă în parlamentul și în guvernul libanez. Mai mult, legăturile sale cu Iranul și Siria au fost afectate, ca urmare a prăbușirii regimului Assad, ceea ce a forțat Hezbollah să-și renegocieze relația cu statul libanez.

b) pe dimensiunea economică:

- furnizează o gamă de servicii sociale, în special în zonele cu populație šiită, unde statul libanez este slab reprezentat sau absent (spitale, clinici, școli, universități, programe de ajutor social, construcție și reconstrucție de infrastructură critică) (Council on Foreign Relations 2024);
- sursele sale de finanțare sunt diverse, beneficiind de sprijin atât extern, cât și intern. Astfel, Iranul este principalul sponsor financiar al organizației, furnizând milioane de dolari anual, inclusiv bani lichizi, armament și sprijin logistic. De asemenea, Hezbollah colectează fonduri din diaspora dinspre comunitățile šiite, în special din Africa și din America Latină (RAND 2025);
- este implicat în „trafic de droguri, contrabandă cu arme, fraudă cu documente și operațiuni de spălare de bani, adesea desfășurate în parteneriat cu organizații criminale locale” (RAND 2025).

c) pe dimensiunea militară:

- este organizată ca o armată paralelă a statului libanez, cu efective de aproximativ 30.000-45.000 de oameni (Council on Foreign Relations 2025) și este cunoscută ca deținând unități

de infanterie, rachete, forțe speciale și capacități de recunoaștere. De asemenea, deține rachete cu rază scurtă și medie de acțiune, sisteme antitanc și drone. Totuși, multe dintre aceste capacități au fost distruse până în iunie 2025, sau au fost mutate în nord de Litani, spre granița cu Siria. De exemplu, guvernul libanez a declarat că „s-au dezmembrat aproximativ 500 de instalații ale Hezbollah pentru a reinstaura autoritatea statală” (France24 2025);

- ulterior, ca răspuns la operațiunile militare israeliene tot mai numeroase din sudul Libanului, a lansat rachete din Liban de-a lungul frontierei cu Israelul și a folosit războiul cu drone împotriva pozițiilor israeliene, probabil într-o încercare de a demonstra că încă are capacitatea de a face acest lucru (ELDoh 2024).

d) pe dimensiunea informațională:

- deține o serie de mijloace de comunicare în masă tradiționale, precum: postul de televiziune Al-Manar, care reprezintă și principalul canal de propagandă și informare a publicului țintă, având acoperire regională; radio Al-Nor – post care transmite știri, ideologie religioasă, discursuri ale liderilor organizației; publicații și reviste (de exemplu, Baheth), direcționate către publicul šiit libanez;
- utilizează o serie de platforme online și rețele sociale, precum YouTube, Twitter/X, Facebook, Telegram, Instagram, TikTok etc. (în pofida eliminării conturilor descoperite, acestea apar mereu sub alte nume, fiind replicate de susținători), dar și o serie de website-uri oficiale și afiliate, inclusiv site-uri religioase, de știri și bloguri care prezintă ideologia Hezbollah (Monnier 2024);
- este un actor influent în războiul informațional regional, cu o structură de profil bine organizată care are mai multe funcții: război psihologic pentru intimidarea adversarilor prin transmiterea de imagini și atacuri asupra Israelului sau de parade militare și promovarea ideii invincibilității și rezilienței Hezbollah; controlul discursurilor prin prezentarea conflictelor ca „victorii divine” chiar și atunci când pierderile sunt evidente (ABC News 2024), sau promovarea ideii de „rezistență legitimă împotriva agresiunii israeliene” (Al Jazeera 2024),

- în sensul manipulării și propagandei, organizația folosește, ca tehnici comunicaționale, cultul personalității, martiriul, dezinformarea și teorii ale conspirației, deepfake etc. (Neifakh 2024). De asemenea, beneficiază de sprijin informațional extern: media și logistic, din partea Iranului, în special prin Garda Revoluționară Islamică și canale, precum Press TV; rețele media proiraniene (Al Mayadeen) sau rețele proxy din Irak, din Siria și din Yemen.

e) pe dimensiunea religioasă:

- în contextul intensificării tensiunilor Israel – Gaza din 2023-2025, Hezbollah a mobilizat sprijin regional, sub umbrela rezistenței islamice, capitalizând pe solidaritatea religioasă cu palestinienii și legăturile cu Iranul. Astfel, a consolidat influența Iranului în Liban și Siria, devenind un instrument geopolitic în Levant.

În trecut, Hezbollah s-a impus ca o parte solidă a politicii guvernamentale din Liban și a devenit treptat o organizație teroristă hibridă, care operează la diferite niveluri interdependente și interconectate – asistență socială și educație religioasă, rezistență militară și plan politic. De asemenea, organizația a fost unul dintre cei mai influenți actori nestatali regionali. Totuși, între 2023 și 2025, organizația a suferit o retragere semnificativă din punct de vedere militar și o diminuare a influenței sale politice, fiind nevoită să colaboreze, chiar condiționat, cu autoritățile libaneze. Mai mult, relația sa cu Israelul rămâne tensionată, dar Libanul caută o cale de stabilizare și neutralitate prin demilitarizarea treptată și întărirea instituțiilor statului, aspecte care reflectă o schimbare față de dinamica din anii trecuți.

C. Hay'at Tahrir al-Sham poate fi încadrată în cel puțin 3 subtipuri de VNSA (grup fundamentalist, organizație teroristă, forțe armate neregulate). Totuși, după preluarea guvernării în perioada 2023-2025, importanța și rolurile organizației au fost reliefate:

a) pe dimensiunea politico-diplomatică:

- în decembrie 2024, coaliția de forțe rebele, condusă de HTS (care a înființat Guvernul Salvării Naționale în 2017), a înlăturat de la putere pe Bashar al-Assad, punând capăt războiului civil (Crown Center for Middle East Studies 2024);

- a facilitat reluarea activităților a opt misiuni diplomatice (Egipt, Irak, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, Iordania, Bahrein, Qatar, Oman) la Damasc (Baladi, Eight countries resume diplomatic work in Syria 2024), ceea ce reliefează noi orientări diplomatice;
- restabilirea legăturilor diplomatice cu Turcia, Germania, Franța, UE (Al Jazeera Centre for Public Liberties and Human Rights 2024);
- în urma preluării *de facto* a guvernării statului sirian, s-au inițiat discuții la ONU pentru scoaterea HTS de pe lista organizațiilor teroriste (Lennon 2024);
- la 29 ianuarie 2025, autoritățile interimare siriene l-au confirmat, în cadrul Conferinței „Victoria Revoluției Siriene”, pe liderul HTS, Ahmad al-Shara’a (cunoscut anterior sub numele de război Abu Muhammad al-Jolani), în funcția de președinte interimar al Siriei (Jusoor for Studies 2025) și au aprobat câteva decizii, inclusiv dizolvarea parlamentului și a partidului Ba’athist (al lui Bashar al-Assad) și formarea unui consiliu, condus de HTS, însărcinat cu revizuirea constituției anulate a regimului Assad (ETANA 2025), dar și „dizolvarea tuturor agențiilor de securitate ale fostului regim, cu diversele lor ramuri și denumiri, împreună cu toate milițiile pe care le înființase, urmată de formarea unei instituții de securitate pentru protejarea cetățenilor sirieni” (Jusoor for Studies 2025);
- la 30 martie 2025, „președintele interimar a anunțat un nou guvern de tranziție sirian, compus, în principal, din loialiștii săi, dar care includea, printre cei 23 de membri, 4 miniștri din minorități, un creștin, un druz, un alawit și un kurd” (Defis Humanitaire 2025), ceea ce reflectă o oarecare deschidere pentru reforma sistemului politic. Totuși, Administrația Autonomă a Siriei de Nord și de Est (Rojava) declara că „acest guvern nu reflectă diversitatea și pluralitatea țării” (Defis Humanitaire 2025).

b) pe dimensiunea economică:

- a menținut controlul strict asupra Bab al-Hawa, principalul punct de intrare a ajutoarelor umanitare din Turcia (Frayer 2024);

- în februarie 2025, Uniunea Europeană a anunțat suspendarea unor sancțiuni împotriva Siriei, inclusiv în sectoarele energetic și bancar, ca parte a unui efort de sprijinire a tranziției politice și a redresării economice (Al Jazeera 2025);
- a creat un mediu favorabil pentru ca sectorul privat local să crească și să investească în mai multe sectoare de producție și comerț (Hatahet 2024). De exemplu, a promovat proiecte de agricultură și industria panificației pentru a controla lanțul alimentar și a câștiga sprijinul populației (Levant24 2023);
- în Idlib, HTS a impus diverse taxe populației pentru a-și finanța operațiunile, inclusiv un impozit fix de 2,5% pentru organizațiile caritabile musulmane, taxe rutiere și impozite pe venit pentru persoane fizice și juridice (Frayner 2024);
- a crescut taxarea pe combustibil, crescând indirect și influența sa economică și capacitatea de a negocia cu alți actori locali (atât grupări armate, cât și comercianți) (Baladi 2024);
- înainte să preia guvernarea siriană, controla economia locală în Siria de nord-vest (Middle East Institute 2021);
- a solicitat ridicarea sancțiunilor, necesară pentru a pune capăt izolării Siriei și pentru a preveni adâncirea crizei economice și umanitare (Global Sanctions and Export Controls Blog 2025), care ar avea repercusiuni geopolitice masive pentru națiunile vecine și occidentale.

c) pe dimensiunea militară:

- la 10 martie 2025, comandantul SDF, Mazloum Abdi, a semnat un acord provizoriu cu președintele interimar, Ahmed al-Sharaa, pentru a începe integrarea grupării conduse de kurzi în noua armată siriană (Wilgenburg 2025), aceasta fiind una dintre acțiunile indispensabile de asigurare a unui control teritorial integrat de către noul guvern;
- și-a stabilit o structură și un aparat de securitate asemănătoare celor militare în zonele aflate sub controlul său, inclusiv instruire formalizată (Center for Strategic and International Studies 2018);
- veniturile încasate din taxele și impozitele stabilite pentru populația din zona Idlib sunt folosite pentru a plăti salariile luptătorilor, pentru a sprijini fabricarea de drone și arme, fiind,

totodată, economisite pentru viitoare operațiuni militare (Frayer 2024).

d) pe dimensiunea informațională:

- pentru a-și disemina mesajele, pentru a recruta și a modela opinia publică în interes propriu, organizația utilizează atât rețele sociale, cât și canale media tradiționale. Astfel, HTS folosește platforme digitale, precum Telegram⁵⁹, Twitter/x, Facebook, Youtube⁶⁰, dar și Rocket.Chat, alături de alte platforme descentralizate, care, deși mai puțin vizibil, sunt utilizate în special pentru organizare internă și mobilizare rapidă. De asemenea, se folosește de instrumente de media tradiționale, precum propriile agenții de media (Amjad Media Foundation, Ebaa News Agency), publicații religioase și ideologice care diseminează predici, fatwa-uri și prelegeri ale unor lideri religioși, dar și postere sau bannere, posturi radio locale și aplicații mobile, dezvoltate de simpatizanți;
- după preluarea guvernării interimare a Siriei, organizația „s-a angajat în activități mediatice intense și în dialog cu diverse segmente sociale, cum ar fi lideri religioși locali, oameni de afaceri, șeici de trib și activiști cu înclinații islamice, pentru a propune reforme” (Hatahet 2024). Toate acestea urmăresc, în principal, *rebrandingul* HTS dintr-o organizație teroristă, fundamentalistă, într-una echilibrată, deși naționalist islamică.

e) pe dimensiunea religioasă:

- și-a construit o elită religioasă loială, care îi sprijină retorica și care combate discursurile rivale, în special retorica discursurilor jihadiste, precum ISIS sau al-Qaeda;
- a construit un aparat religios formal, inclusiv Majlis al-Ulama (Consiliul savanților religioși), prin care se emit fatwa-uri ce justifică acțiuni militare și politice, de exemplu, fatwa, emisă de Administrația Generală pentru Îndrumare Shari'a, afiliată grupării jihadiste siriene Hay'at Tahrir Al-Sham, ca răspuns la chestiunea palestiniană din Fâșia Gaza (Jihad and Terrorism Threat Monitor 2024);

⁵⁹ Pe Telegram, grupări afiliate FTS (inclusiv Agenția de presă Amjad și alte canale locale) postează videoclipuri de propagandă, comunicate oficiale, martiraje, apeluri la recrutare etc.

⁶⁰ Conturi create pe aceste platforme diseminează materiale de propagandă vizuală (clipuri, infografice), mesaje politice și/sau religioase, dezinformare.

În perioada 2023-2025, HTS a acționat ca un actor politic important și hotărât, extinzându-și influența nu doar politico-diplomatic sau militar, ci și economic, și religios. De asemenea, instrumentul religios reprezintă un element esențial în strategia de consolidare a puterii, legitimității și influenței în teritoriile pe care le controlează, în special în provincia Idlib.

Noile autorități siriene au demonstrat până acum o abordare moderată a guvernării și un ton conciliant și incluziv față de minorități. Totodată, HTS, prin guvernul interimar, își asumă un rol de pivot geopolitic în Siria post-Assad, jonglând între actori cu influență în regiune și grupuri locale, intenționând să devină un interlocutor de neignorat în procesul tranziției siriene de la conflict la stabilizare.

D. Boko Haram poate fi încadrată în cel puțin 3 subtipuri de VNSA (grup insurgent, grup fundamentalist, organizație teroristă), dar instrumentalizează și diferențele religioase dintre musulmani și creștini, încercând să constituie un stat islamic pe teritoriul Nigeriei.

În perioada 2023-2025, importanța și rolurile grupării au fost reliefate:

a) pe dimensiunea politico-diplomatică:

- în 2024, Boko Haram își menținea prezența în nord-estul Nigeriei, în special în statul Borno, și s-a extins în regiunea lacului Ciad, inclusiv în Camerun, Ciad și Niger. Deși grupul a suferit eșecuri, inclusiv pierderi teritoriale și schimbări de conducere, acesta continuă să reprezinte o amenințare pentru civili și forțele de securitate din regiune (ACLED 2024);
- în regiunile controlate, aplică o guvernare paralelă, inclusiv prin impunerea Shariei, prin impunerea de taxe și exercitarea unei justiții islamiste, ceea ce îi conferă putere politică locală;
- provoacă răpiri pentru a forța statul nigerian să accepte negocieri indirecte (Campbell 2019), ceea ce îi conferă influență în jocul diplomatic;
- colaborare externă are doar cu organizații similare, precum al-Qaeda, care i-a oferit și sprijin material, și ISIL căreia „i-a jurat credință în martie 2016” (Geneva Center for Security Policy 2017).

b) pe dimensiunea economică:

- controlează diverse resurse în regiunea bazinului lacului Ciad, inclusiv pescuitul, agricultura și rutele comerciale, pe care le folosește pentru a-și finanța operațiunile și a-și consolida puterea⁶¹. De asemenea, controlează teritorii și extorchează comunități, consolidându-și și mai mult baza economică (Malik 2019);
- insurgența Boko Haram a contribuit la alimentarea unor economii mici și izolate, cu piețe limitate, cu agricultură de subzistență și putere de cumpărare scăzută (UNDP 2024, 20).

c) pe dimensiunea militară:

- posedă capacități militare semnificative, inclusiv dispozitive explozive improvizate (IED) și IED-uri transportate de vehicule – VBIED (Action on Armed Violence 2025);
- desfășoară atacuri transfrontaliere în Camerun, în Ciad, în Niger, ceea ce contribuie la fragilizarea securității regionale, obligând statele să colaboreze militar și diplomatic pentru a o contracara (de exemplu, cooperarea dintre statele din bazinul lacului Ciad prin Forța Multinațională Mixtă – MNJTF (Multinational Joint Task Force 2024);
- a trecut de la detonări simple cu ajutorul telefoanelor mobile la dispozitive radiocomandate cu rază mai lungă de acțiune, au folosit atentatori sinucigași – inclusiv femei și copii – și au adaptat muniții militare. De asemenea, dronele comerciale, deși nu sunt încă pe scară largă transformate în arme, sunt folosite pentru recunoaștere, supraveghere și chiar pentru ajustarea focului de mortar, reflectând tacticile observate în teatrele de conflict din Orientul Mijlociu (Action on Armed Violence 2025);
- cele două facțiuni ale Boko Haram au strategii diferite de acțiune. Pe când JAS operează pe baza violenței extreme, a jafului și a sectarismului, prin atacuri sinucigașe asupra civililor, masacre și înrobirea persoanelor pe care le consideră „infidele” sau „apostate”, ISWAP „a încercat să implementeze

⁶¹ Nu s-au găsit date concrete privind estimările bugetare ale grupării.

o abordare mai puțin brutală, limitând violența împotriva civililor musulmani și favorizând impozitarea forțată, în detrimentul simplelor jafuri” (International Crisis Group 2024). De asemenea, din 2021 ele se află în conflict continuu (ACLED 2024).

d) pe dimensiunea informațională:

- folosește o retorică ideologică împotriva guvernelor considerate corupte sau „infidele” (Thurston 2016, 9), atacând legitimitatea statului nigerian în plan extern;
- și-a creat canale neoficiale de dialog prin intermediul liderilor locali, liderilor religioși sau membrilor unor ONG, ceea ce îi dă posibilitatea să influențeze deciziile de securitate și să-și negocieze propriile interese (amnistii, sume de bani etc.).

e) pe dimensiunea religioasă:

- acționează ca o sectă într-o formă de exclusivism religios care se opune tuturor celorlalte sisteme de valori, inclusiv interpretărilor rivale ale Islamului (Thurston 2016, 5);
- în unele mesaje se prezintă drept „apărător al Islamului pur” (Thurston 2016, 9) împotriva influenței occidentale, ceea ce influențează percepția comunităților locale și a unor grupări jihadiste.

Importanța Boko Haram ca actor nestatal violent este complexă și multidimensională, reflectând modul în care grupările teroriste pot influența echilibrul regional, politicile de securitate și relațiile internaționale, în special în Africa Subsahariană. Totuși, comparând gruparea cu ceilalți actori nestatali violenți, analizați în secțiunea de față, se constată că rolul său în plan regional este redus la teroare și instabilitate, contribuția sa la guvernare fiind una locală și fără aspecte pozitive, ca urmare a faptului că nu sprijină populația în niciun fel, ci doar o persecută și o face ținta atacurilor sale.

Observații generale asupra rolurilor și importanței strategice a actorilor nestatali violenți, supuși analizei DIME-R, sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabel nr. 2 – Rolul și importanța actorilor nestatali violenți din Orientul Mijlociu și din Africa, reflectate prin dimensiunile instrumentelor de putere (DIME-R)

Dimensiune	Roluri	Importanță geopolitică
Politico-diplomatică	- își impun propria ordine politică în teritoriul administrat <i>de facto</i>; - unii sunt susținuți de state din regiune sau de alți actori extraregionali, deoarece le reprezintă interesele strategice; - intervin în relațiile regionale (de exemplu, beneficiază de sprijin din alte state – Hamas sprijină organizațiile palestiniene care luptă împotriva Israelului sau sprijină alte state).	- creează guvernare paralelă; - afectează tratativele de pace și acordurile internaționale (Boko Haram care forțează negocieri diverse prin răpiri de persoane); - pot declanșa crize regionale prin acțiuni nestatale; - acționează ca proxy pentru puteri regionale (Iran, Turcia).
Economică	- controlează resurse naturale (petrol, aur, pește, pășuni etc.), infrastructură economică și rute comerciale; - percep taxe populației locale; - primesc finanțare externă; - dezvoltă economii ilicite și monopoluri prin violență.	- subminează economiile naționale; - finanțarea le permite extinderea propriilor capacități și independență operațională; - creează piețe de mărfuri și/sau servicii paralele ori ilegale.
Militară	- dețin forțe militare, ca nivel de înzestrare, structură de organizare și personal, comparabile cu ale armatelor statelor naționale (unele dețin armament avansat – drone, rachete balistice etc. – și dispun de miliții și unități paramilitare); - sunt adesea mai eficienți decât armatele statelor eșuate sau fragile, controlând teritorii vaste;	- sunt o amenințare reală pentru forțele statale și/sau regionale; - influențează deciziile de securitate naționale ale statelor și guvernelor; - contribuie la regionalizarea conflictelor.

	- tacticile militare utilizate includ luptele de gherilă, controlul teritorial, loviturile rapide putând declanșa conflicte de intensitate medie sau ridicată; - uneori, cooperează sau se substituie armatelor naționale sub forma companiilor militare private.	
Informațională	- utilizează rețele sociale, media locale și tactici de intimidare (unele dețin mass-media proprii – TV, social media, mesagerii criptate); - impun ideologii religioase și/sau naționaliste, apelând la război informațional, manipulare, simbolism, exploatarea narațiunilor victimizării și/sau rezistenței; - controlează fluxul de informații în zonele ocupate.	- controlează percepțiile locale și internaționale; - legitimează acțiunile violente în fața susținătorilor; decredibilizează discursul politic al statelor suverane.
Religioasă	- impun interpretări radicale ale Islamului (Sharia); - mobilizează susținerea religioasă internă și externă; - utilizează religia pentru a-și legitima acțiunile și recrutarea; - utilizează simbolismul martiriului și apocaliptic, - justifică violența prin ideologia jihadistă (șiiită sau sunnită).	- divizează societățile pe linii sectare; - atrag sprijin transnațional (diaspora, rețele religioase); - amplifică radicalizarea și extremismul.

Tabloul rolurilor și importanței actorilor nestatali în Orientul Mijlociu și în Africa la nivelul anului 2024 nu este complet doar din analiza acestor actori, deoarece pentru fiecare dimensiune geopolitică de putere, mai pot fi identificate unele noi, de exemplu, în ceea ce privește instrumentul religios:

- *Al-Shabab* din Somalia a continuat să folosească predici, tribunale religioase și propagandă jihadistă pentru a controla teritorii și populații în sudul țării. Mai mult, a încercat să-și extindă influența și în zonele de frontieră cu Kenya și Etiopia, invocând imperativul unei „purificări islamice” (Marchal 2019) regionale;

- *Houthis* și-a intensificat discursul religios în legitimarea războiului împotriva guvernului yemenit și coaliției conduse de Arabia Saudită. Mai mult, după atacurile asupra navelor comerciale din Marea Roșie în 2024, unele motivate prin apărarea Ummei islamice împotriva SUA și Israel, organizația și-a consolidat imaginea de apărători ai Islamului. Astfel, a devenit un actor central în conflictul religios și geopolitic dintre Iran și Arabia Saudită;
- *Jama'at Nusrat al-Islam wl-Muslimin (JNIM)* din Africa de Vest (Sahel) a combinat discursul religios antioccidental cu o agendă locală de „restaurare a ordinii islamice”. Mai mult, a folosit Sharia ca alternativă la guvernarea statală în Mali, Burkina Faso și Niger. Astfel, a crescut instabilitatea în Sahel și a devenit un actor transfrontalier politico-religios;
- *ISIS din Provincia Khorasan (ISKP)*, care are influență și în Orientul Mijlociu, a instrumentalizat mesajele religioase pentru a atrage recruți tineri, deziluzionați de statele naționale. Astfel, a afectat discursul religios moderat în regiune, alimentând radicalizarea populației.

Important de identificat în analiza din această secțiune este că, spre deosebire de guverne, actorii regionali nestatali violenți recunosc puține constrângeri asupra comportamentului lor, în parte pentru că majoritatea forțelor armate neregulate, grupurilor teroriste și fundamentaliste, precum și facțiunilor insurgente nu se simt responsabile de bunăstarea populațiilor naționale.

Concluzii

Din ce în ce mai mult actorii nestatali se angajează în domenii tradițional aflate în responsabilitatea statelor, cum ar fi pacea și securitatea, infrastructura, securitatea energetică/resursele naturale, guvernarea etc. Cuprinzând o gamă largă de entități atât neviolente, cât și violente, precum companii multinaționale și transnaționale, organizații neguvernamentale, companii militare private, diaspore, organizații civile, rețele teroriste, societăți religioase, grupuri etnice, actorii promovează concepții despre suveranitate, securitate, intervenție, descurajare, construirea de norme și naționalism în nenumărate moduri și complexe.

Tulburările regionale, declanșate de Primăvara Arabă în 2011 în atât în Orientul Mijlociu, cât și în Africa, au accentuat diversitatea subtipurilor, dar și rolul actorilor nestatali violenți, care au devenit atât un instrument critic, cât și un element decisiv în modelarea peisajelor politice și a competiției interstatale dintre puterile regionale. De altfel, actorii nestatali violenți reprezintă o mare parte dintre actorii angajați în lupta pentru preeminență în regiunile de studiu, în special în statele eșuate, cu guvernare fragilă, multipolarizate între guverne autoritare și diverse organizații violente care contestă organizarea statală existentă.

Orientul Mijlociu și Africa, în special în partea sa de nord, traversează, în prezent, cea mai rapidă și dramatică fază de dezvoltare politică de la prăbușirea Imperiului Otoman. Instituțiile politice, economice și civice care stau la baza statului-națiune modern își găsesc autoritatea grav erodată, pe măsură ce contururile puterii sunt reformulate de actorii nestatali, cu prioritate islamiști, din regiune.

Ipoteza de lucru care susține creșterea rolului și importanței geopolitice a actorilor nestatali violenți (reprezentată sintetic în Tabelul nr. 2), este demonstrată în parte (din cauza limitelor economiei lucrării și volumului masiv de documentare, necesar a cuprinde toate subtipurile de VNSA) și doar pentru unele organizații care se pot încadra simultan în mai multe subtipuri (teroriste, fundamentaliste, insurgente, de obicei) sau care, de-a lungul timpului, au căpătat caracteristici de cvasistate ele însele prin controlul exercitat asupra unor teritorii în care au implementat guvernări care au combinat politica cu Islamul ori care au susținut materializarea unor „state viitoare”, fiind agenți militarizați ale acestora.

Modificările în rolurile și importanța VNSAs în plan geopolitic și pe scena relațiilor internaționale se observă indirect și din analiza istorică a modului de evoluție a organizațiilor analizate, cele mai multe dezvoltându-se de la grupări insurgente restrânse, cu capacități limitate și fără prea multă vizibilitate, în agenți de politică internă și externă în statele în care activează.

Conflictele persistente agravează crizele de guvernare, punând în tensiune regiunile deja fragile și deschizând ușa exploatării străine prin forțe proxy, traficului de resurse și manipulării informațiilor. Mai mult, toate aceste conflicte sunt însoțite în ambele regiuni de emergența terorismului islamist, proliferat de organizații precum Hamas, Hezbollah, al-Qaeda, Houthi etc., dar și de diversificarea crimei

organizate (care a fost abordată în analiza de față doar tangențial prin prisma economiei ilegale, desfășurată de actori nestatali violenți).

În special, grupările teroriste au exploatat constant vidurile de putere, lăsate de eșecul unor guverne de diferite fakturi, ceea ce le-a permis, atât în Orientul Mijlociu, cât și în parte din statele africane, să își asume roluri politice din ce în ce mai diverse. Un prim exemplu este Hamas, organizație extremistă islamistă, care a devenit foarte activă pe teritoriul Fâșiei Gaza, exercitând controlul politic de facto aici, aceasta fiind o organizație fundamentalistă și teroristă care nu și-a întrerupt niciodată activitatea și care s-a regrupat și reinventat permanent, câștigând încrederea palestinienilor și încheind permanent parteneriate cu alte grupări teroriste care susțin cauza palestiniană.

Într-o măsură variată, în Orientul Mijlociu, Houthi din Yemen, Hezbollah din Liban și Hay'at Tahrir al-Sham din Siria au ajuns să joace un rol de guvernare în țările lor. Astfel, pe când Houthi reprezintă aspirațiile unei minorități, Hezbollah oferă efectiv o gamă restrânsă de servicii circumscripției sale sectare, milițiile proiraniene din Irak și Hay'at Tahrir al-Sham din Siria nu numai că au subminat instituțiile țării, ci și-au oficializat puterea.

Actorii nestatali violenți nu mai sunt doar probleme de securitate internă, ci și actori geopolitici regionali, capabili să modifice echilibrul de putere. Tipologia și rețelele lor organizaționale se suprapun, ceea ce face dificilă atât abordarea lor ontologică în teorie, cât și izolarea conflictelor, în practică. Mai mult, implicarea unor actori globali statali arată că aceste regiuni de studiu sunt subiect al competiției strategice dintre puterile rivale, în tendința de reșezare a echilibrului de putere al scenei internaționale.

BIBLIOGRAFIE:

- 22 U.S.C. 6402. 2023. „United States Code.” Accesat 04 23, 2025. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2023-title22/pdf/USCODE-2023-title22-chap73-sec6402.pdf>.
- Aambo, Aaron A., Eleanor Beevor, Manu Lekunze și Ladd Serwat. 2024. „Q&A: The evolution of Ambazonian separatist groups in Anglophone Cameroon.” *ACLEDD*. 11 October. Accesat 06 12, 2025. <https://acleddata.com/2024/10/11/qa-the-evolution-of-ambazonian-separatist-groups-in-anglophone->

cameroon/#:~:text=Anglophone%20armed%20separatist%20groups%20in,ACLED's%20Africa%20Regional%20Specialist%20Dr.

ABC News. 2024. „Hezbollah leader claims 'divine victory' against Israel .” *Facebook*. Accesat 02 11, 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=jbcFHbTT-uc>.

Abuamer, Majd. 2024. „Gaza's Subterranean Warfare: Palestinian Resistance Tunnels vs. Israel's Military Strategy.” *Studies in Conflict and Terrorism*, 5 May. https://click.endnote.com/viewer?doi=10.1080%2F1057610x.2024.2347843&token=WzMwMTAzMTAsIjEwLjEwODAvMTA1NzYxMHguMjAyNC4yMzQ3ODQzIl0.GbftUN39dBIHbVnZ_8rF_ocs7xM.

ACLED. 2024. „Sudan: The RSF sets its eyes on North Darfur”. 17 May. Accesat 06 06, 2025. <https://acleddata.com/2024/05/17/sudan-situation-update-may-2024-the-rsf-sets-its-eyes-on-north-darfur/>.

—. 2025. „Where is conflict happening as of December 2024?”. Accesat 06 02, 2025. <https://acleddata.com/conflict-index/>.

ACLED. 2023. „Actor Profile: Hayat Tahrir al-Sham (HTS).” 26 July. Accesat 06 13, 2025. <https://acleddata.com/2023/07/26/actor-profile-hayat-tahrir-al-sham-hts/>.

—. 2024. „A Decade After Chibok: Assessing Nigeria's Regional Response to Boko Haram.” 16 April. Accesat 05 12, 2025. <https://acleddata.com/2024/04/16/a-decade-after-chibok-assessing-nigerias-regional-response-to-boko-haram/#:~:text=16%20April%202024,in%20the%20Lake%20Chad%20region>.

—. 2024. „Foreign meddling and fragmentation fuel the war in Sudan.” 12 December. Accesat 06 12, 2025. <https://acleddata.com/conflict-watchlist-2025/sudan/>.

—. 2024. „Palestine is the most dangerous country in the world as of July 2024.” *ACLED Conflict Index Results: July 2024*. December. Accesat 04 23, 2025. <https://acleddata.com/conflict-index/index-july-2024/>.

Action on Armed Violence. 2025. „Trends in IED manufacturing and dual-use technologies in West Africa.” 2 May. Accesat 06 12, 2025. <https://aoav.org.uk/2025/trends-in-ied-manufacturing-and-dual-use-technologies-in-west->

africa/#:~:text=Meanwhile%2C%20the%20availability%20of%20Chinese,countering%20IEDs%20even%20more%20challenging.

- AfDB. 2011. „The Middle of the Pyramid: Dynamics of the Middle Class in Africa.” *Market Briefing*. 20 April. Accesat 03 15, 2024. https://www.afdb.org/sites/default/files/documents/publications/the_middle_of_the_pyramid_the_middle_of_the_pyramid.pdf.
- Akowe, Osagwereme Martins. 2024. „Insurgency in Nigeria, Boko Haram’s Operations and the Future Outlook.” *International Journal of Politics and Security (IJPS)*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1928743>.
- Al Jazeera Centre for Public Liberties and Human Rights. 2024. „Diplomatic Engagement Resumes in Post-Assad Syria.” 17 December. Accesat 01 09, 2025. <https://liberties.aljazeera.com/en/diplomatic-engagement-resumes-in-post-assad-syria/>.
- Al Jazeera. 2023. „What is Hamas? A simple guide to the armed Palestinian group.” 8 October. Accesat 06 17, 2025.
- . 2024. „Iran’s Khamenei: Hamas and Hezbollah resistance means ‘defeat’ for Israel.” 7 Nov. Accesat 12 22, 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2024/11/7/irans-khamenei-hamas-and-hezbollah-resistance-means-defeat-for-israel>.
- . 2025. „EU suspends select Syria sanctions to encourage democratic development.” 24 Feb. Accesat 03 12, 2025. <https://www.aljazeera.com/news/2025/2/24/eu-suspends-select-syria-sanctions-to-encourage-democratic-development>.
- . 2025. *Mapping which countries recognise Palestine in 2025*. Accesat 06 06, 2025. <https://www.aljazeera.com/news/2025/4/10/mapping-which-countries-recognise-palestine-in-2025#:~:text=Amid%20Israel's%20continuing%20war%20on,Palestine%2C%20reflecting%20growing%20international%20support>.
- Al Majalla. 2024. „Non-state actors no more: The evolution of militant groups in the Middle East.” 8 February. Accesat 06 12, 2025. <https://en.majalla.com/node/310206/politics/non-state-actors-no-more-evolution-militant-groups-middle-east>.
- Ali-Khan, Veena și Thanassis Cambanis. 2025. „The Axis of Resistance Returns to Its Local Roots.” *The Century Foundation*.

- 21 April. Accesat 05 03, 2025. <https://tcf.org/content/report/the-axis-of-resistance-returns-to-its-local-roots/>.
- Assouad, Lydia. 2020. „Inequality and Its Discontents in the Middle East.” *Carnegie Middle East Center*. March. Accesat 04 09, 2024. https://carnegieendowment.org/files/Assouad_Inequality.pdf.
- Atanasiu, Mirela. 2023. *Războiul civil din Siria. Posibile modalități de stingere a conflictului*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/razboiul_civil_din_Siria.pdf.
- . 2024. „Conflicte armate din Orientul Mijlociu și Africa –Rezultat al instrumentalizării politice a identităților sociale.” În *Evaluare Strategică 2023. Riscuri, incertitudine, război*, de Florian Cîrciumaru, 100-136. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- . 2024a. ”The Syrian Opposition Ups and Downs and Its Participative Potential in Formulating Syrian Foreign Policy.” În *Non-State Actors and Foreign Policy Agency*, de Marianna Charountaki, Christos Kourtellis și Daniela Irrera (editors). Cham: Springer.
- Australian Bureau of Statistics. 2022. ”Underutilised labour”. 15 02. Accesat 03 21, 2024. <https://www.abs.gov.au/statistics/detailed-methodology-information/concepts-sources-methods/labour-statistics-concepts-sources-and-methods/2021/concepts-and-sources/underutilised-labour#:~:text=The%20labour%20force%20underutilisation%20rate%20is%20defined>.
- Australian Government. 2025. „Terrorist organisations.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.ag.gov.au/national-security/australias-counter-terrorism-laws/terrorist-organisations#:~:text=A%20terrorist%20organisation%20is%20an,a%20terrorist%20organisation%20by%20regulations>.
- Australian National Security. 2024. ”Jama’at Nusrat al-Islam wal-Muslimin”. Accesat 06 01, 2025. <https://www.nationalsecurity.gov.au/what-australia-is-doing/terrorist-organisations/listed-terrorist-organisations/jamaat-nusrat-al-islam-wal-muslimin>.
- Bailey, Phillip M., și Terry Collins. 2024. „What is the cost of racism? More lawmakers are embracing reparations for Black people.” *USA Today*. Accesat 03 19, 2024. <https://eu.usatoday.com/>

story/news/nation/2023/07/02/is-racism-a-big-problem-black-and-white-americans-dont-agree/70337643007/.

Baladi, Enab. 2024. „Eight countries resume diplomatic work in Syria.” 12 12. Accesat 12 14, 2024. <https://english.enabbaladi.net/archives/2024/12/eight-countries-resume-diplomatic-work-in-syria/>.

—. 2024. „Regime government raises fuel prices.” 01 11. Accesat 12 09, 2024. <https://english.enabbaladi.net/archives/2024/11/regime-government-raises-fuel-prices/>.

Bania, Radoslaw. 2025. „Islamic Fundamentalism and the Political Systems of North African States Before the Arab Spring.” *Religions* (MDPI) 16 (603).

Baral, Komal Kaushik. 2024. „Role of non-state actors in international relations.” *West Bengal State Council on Higher Education*. Accesat 04 16, 2025. <https://wbsche.wb.gov.in/assets/pdf/Political-Science/ROLE-OF-NONSTATE-ACTORS-IN-IR.pdf>.

Bassam, Laila, Tom Perry, și Maya Gebeily. 2025. „Exclusive: Facing calls to disarm, Hezbollah ready to discuss weapons if Israel withdraws, senior official says.” *Reuters*. 10 April. Accesat 05 22, 2025. <https://www.reuters.com/world/middle-east/facing-calls-disarm-hezbollah-ready-discuss-weapons-if-israel-withdraws-senior-2025-04-08/>.

BBC. 2025. ”Who are the Houthis and why is the US targeting them?”. 25 March. Accesat 06 06, 2025. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-67614911>.

Berman, Lazar și Nurit Yohanan. 2025. „ Hamas delegation heads to Cairo as Egypt takes mediation lead in hostage talks.” *Times of Israel*. 22 April. Accesat 04 28, 2025. <https://www.timesofisrael.com/hamas-delegation-heads-for-cairo-as-egypt-takes-mediation-lead-in-hostage-talks/>.

Blerk, Hendrik van. 2018. ”African Lions: Who are Africa’s rising middle class?”. February. Accesat 04 09, 2024. https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/publication/documents/2018-02/20180214_ipsos_africanlions_web.pdf.

Britannica. 1933. „Montevideo Convention.” 26 December. Accesat 05 12, 2025. <https://www.britannica.com/event/Montevideo-Convention>.

- . 2025. "Palestine Liberation Organization". Accesat 06 06, 2025. <https://www.britannica.com/topic/Palestine-Liberation-Organization>.
 - . 2025. "Palestinian Authority". Accesat 06 06, 2025. <https://www.britannica.com/topic/Palestinian-Authority>.
 - . 2025. „Polisario Front.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.britannica.com/topic/Polisario-Front>.
 - . 2025. „Sahrawi Arab Democratic Republic.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.britannica.com/place/Sahrawi-Arab-Democratic-Republic>.
- Byman, Daniel și Emma McCaleb. 2023. „Understanding Hamas’s and Hezbollah’s Uses of Information Technology.” *CSIS Briefs*, July. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2023-07/230731_Byman_Hamas_Hezbollah.pdf?VersionId=SgZayrgbjwIuwYNHbLJXL6zmata90qdO.
- Cafarella, Jennifer, Brandon Wallace și Jason Zhou. 2019. „ISIS's Second Come Back. Assessing the Next ISIS Insurgency.” *Institute for the Study of War*. June. Accesat 05 12, 2025. <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Report%20-%20ISIS%27s%20Second%20Comeback%20-%20June%202019.pdf>.
- Calaghan, Louise. 2023. „Both sides in Israel-Gaza conflict are waging a disinformation war.” *The Sunday Times*. 5 November. Accesat 03 18, 2025. <https://www.thetimes.com/world/middle-east/article/both-sides-israel-gaza-hamas-waging-parallel-disinformation-war-mzt85zzkz>.
- Campbell, John. 2019. „Drivers of Nigerian Kidnapping Morph From Politics to Poverty.” *Council on Foreign Relations*. 25 September. Accesat 11 12, 2024. <https://www.cfr.org/blog/drivers-nigerian-kidnapping-morph-politics-poverty>.
- Center for Human Rights. 2024. „The Intersex Project.” *University of Pretoria*. Accesat 03 12, 2024. <https://www.chr.up.ac.za/the-intersex-project>.
- Center for Strategic and International Studies. 2018. „Hay’at Tahrir al-Sham (HTS).” Accesat 05 20, 2025. <https://www.csis.org/programs/former-programs/warfare-irregular-threats-and->

terrorism-program-archives/terrorism-backgrounders/hayat-tahrir.

- . 2018. „Hay’at Tahrir al-Sham (HTS).” Accesat 06 11, 2025. <https://www.csis.org/programs/former-programs/warfare-irregular-threats-and-terrorism-program-archives/terrorism-backgrounders/hayat-tahrir#:~:text=For%20more%20recent%20analysis%20of,Terrorism%20Program's%20Examining%20Extremism%20series.&text=Figure%201>.
- Cerulo, Meghan. 2023. „X has removed hundreds of Hamas-linked accounts following shock attack.” *CBS News*. 12 October . Accesat 04 12, 2025. <https://www.cbsnews.com/news/hamas-war-gaza-twitter-x-removes-content-israel-palestinians/>.
- Charountaki, Marianna. 2022. „Conceptualising Non-State Actors in International Relations.” În *Mapping Non-State Actors in International Relations*, de Marianna Charountaki și Daniela (editors) Irrera, 1-16. Switzerland, AG: Springer.
- Chehayeb, Kareem. 2024. „What is Hezbollah? What to know about the Lebanese militant group battling Israel.” *Associated Press. PBS*. 24 Sep. Accesat 12 06, 2024. <https://www.pbs.org/newshour/world/what-is-hezbollah-what-to-know-about-the-lebanese-militant-group-battling-israel>.
- CIA. 2011. „Guide to Analysis of Insurgency.” 20 01. Accesat 05 12, 2025. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP87T01127R000300220005-6.pdf>.
- Clingdael. 2018. „The evolution of the Peshmerga.” Accesat 05 20, 2025. <https://www.clingendael.org/pub/2018/fighting-for-kurdistan/2-the-evolution-of-the-peshmerga/>.
- Council on Foreign Relations. 2024. „What Is Hezbollah?” 29 October. Accesat 12 23, 2024. <https://www.cfr.org/backgrounder/what-hezbollah>.
- . 2025. „The Islamic Revolutionary Guard Corps (IRGC).” 13 June. Accesat 06 16, 2025. <https://www.cfr.org/backgrounder/irans-revolutionary-guards>.
- Counter Terrorism Guide. f.a. „AL-SHABAAB.” Accesat 05 21, 2025. https://www.dni.gov/nctc/groups/al_shabaab.html.

- . 2025. „Boko Haram.” Accesat 06 13, 2025. https://www.dni.gov/nctc/groups/boko_haram.html.
- Cristescu, George-Andrei. 2023. „Ce este Jihadul Islamic Palestinian și cine conduce gruparea acuzată de atacul cu rachete asupra spitalului din Gaza.” *Adevărul*. 18 10. Accesat 05 12, 2025. https://adevarul.ro/stiri-externe/in-lume/ce-este-jihadul-islamic-palestinian-si-cine-2309046.html#google_vignette.
- Crown Center for Middle East Studies. 2024. „Beyond Assad: The Rise of Hay’at Tahrir al-Sham and Syria’s Uncertain Future.” *Brandeis University*. 18 December. Accesat 01 12, 2025. <https://www.brandeis.edu/crown/publications/crown-conversations/cc-24.html>.
- CSCW. 2011. „Education and Conflict.” *CSCW Policy Brief*, 02: <https://www.files.ethz.ch/isn/127909/Education%20and%20Conflict%20-%20What%20the%20Evidence%20Says.pdf>.
- Czulda, Robert. 2025. „Security in the Middle East – SITREP.” *European Security and Defence*. 7 February. Accesat 05 16, 2025. <https://euro-sd.com/2025/02/articles/42460/security-in-the-middle-east-sitrep/>.
- De Luce, Dan și Lisa Cavazuti. 2023. „Gaza is plagued by poverty, but Hamas has no shortage of cash. Where does it come from?” *NBC News*. 25 Oct. Accesat 04 12, 2025. <https://www.nbcnews.com/news/world/gaza-plagued-poverty-hamas-no-shortage-cash-come-rcna121099>.
- Deewan Institute. 2024. „People of the Middle East.” Accesat 03 14, 2024. <https://deewaninstitute.com/people-middle-east/>.
- Defis Humanitaire. 2025. „Syria: humanitarian aid in the face of a bloodless country and an uncertain future.” 28 March. Accesat 05 08, 2025. <https://defishumanitaires.com/en/2025/03/28/syria-humanitarian-aid-in-the-face-of-a-bloodless-country/>.
- DEX online. 2024. „xenofobie.”
- Digi24. 2013. „Frăția Musulmană, o organizație cu o istorie de 85 de ani.” 18 08. Accesat 05 20, 2025. <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/fratia-musulmana-o-organizatie-cu-o-istorie-de-85-de-ani-107332>.

- ECFR. 2025. "Al-aqsa martyrs brigades (AMB) – fatah". Accesat 06 06, 2025. https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/al_aqsa_martyrs_brigades_amb_fatah/.
- . 2025. "Al-quds brigades – islamic jihad". Accesat 06 06, 2025. https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/al_quds_brigades_aqb_islamic_jihad/.
- . 2025. "Islamic jihad (PIJ)". Accesat 06 06, 2025. https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/palestinian_islamic_jihad/.
- . 2025. "Izz al-din al-qassam brigades (iqb) – hamas." *Mapping palestinian politics*. Accesat 05 21, 2025. https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/izz_al_din_al_qassam_brigades/.
- . 2025. "Plo groups". Accesat 06 06, 2025. https://ecfr.eu/special/mapping_palestinian_politics/plo_parties/.
- Ehl, David. 2021. „What is Hamas and who supports it?" *Deutsche Welle*. 15 05. Accesat 06 12, 2025. <https://www.dw.com/en/who-is-hamas/a-57537872>.
- Eizenga, Daniel și Wendy Williams. 2020. „The Puzzle of JNIM and Militant Islamist Groups in the Sahel ." *Africa Center*. December. Accesat 05 21, 2025. <https://africacenter.org/wp-content/uploads/2020/11/ASB-38-EN.pdf>.
- Ejiofor, Promise Frank. 2025. „In pursuit of statehood: An exploration of the contentious repertoires of Biafran separatists in Nigeria." *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 17-47.
- Elayah, Moosa și Bakeel (eds.) Alzandani. 2024. „Conflicts in the Middle East and Africa. State, Non-State Actors and Unheard Voices." *Routledge*. Accesat 05 12, 2025. <https://www.routledge.com/Conflicts-in-the-Middle-East-and-Africa-State-Non-State-Actors-and-Unheard-Voices/Elayah-Alzandani/p/book/9781032626758?srsId=AfmBOoo5DJRPcwA0QcZe-cgulWEKiYY2RIIm4-Pnrr3vmYTKCz9FhTYzU>.
- ELDoh, Mohamed. 2024. „Hezbollah's Military Tactics in the Post-Nasrallah Era." *Geopolitical Monitor*. 29 October. Accesat 11 13, 2024. <https://www.geopoliticalmonitor.com/hezbollahs-military-tactics-in-the-post-nasrallah-era/>.

- ETANA. 2025. „Syria Update #16 - 3 February 2025.” *ReliefWeb*. 3 Feb. Accesat 03 03, 2025. <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/syria-update-16-3-february-2025>.
- European Parliament. 2024. „Boko Haram as an extremist terrorist organisation.” *Parliamentary Question*. 14 10. Accesat 11 23, 2024. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-10-2024-002047_EN.html.
- European Union Agency for Asylum. 2024. „5.1.2. Kurdistan Regional Government (KRG).” November. Accesat 06 12, 2025. <https://euaa.europa.eu/fr/node/24570>.
- Felbab-Brown, Vanda. 2024. „Non-state armed actors in 2024: Middle East and Africa.” *Brookings*. 16 January. Accesat 05 12, 2025. <https://www.brookings.edu/articles/nonstate-armed-actors-in-2024-the-middle-east-and-africa/>.
- Fondation pour l'Innovation Politique. 2025. „Islamist terrorist attacks in the world 1979-2024.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.fondapol.org/en/study/islamist-terrorist-attacks-in-the-world-1979-2024/#:~:text=4-,The%20Middle%20East%20and%20North%20Africa%2C%20South%20Asia%20and%20Sub,between%201979%20and%20April%202024.&text=South%20Asia%3A%2031.2%25%20of%20attacks%2C%20>
- France24. 2025. „Lebanon dismantles «more than 500» Hezbollah installations, PM says.” 05 06. Accesat 06 10, 2025. <https://www.france24.com/en/middle-east/20250605-lebanon-dismantles-more-than-500-hezbollah-installations-pm-says>.
- Frayer, Lauren. 2024. „Who's been funding the HTS rebels now in control of Syria?” 20 December. Accesat 01 16, 2025. <https://www.npr.org/2024/12/19/nx-s1-5232809/syria-hts-funding>.
- FRED Economic Data. 2023. „Literacy Rate, Adult Total: All Income Levels for Middle East and North Africa”. Accesat 03 11, 2024. <https://fred.stlouisfed.org/series/SEADTLITRZSMEA>.
- Gebeily, Maya, și Aziz Taher. 2024. „Israel-Hezbollah truce holds, displaced Lebanese begin to journey home.” *Reuters*. 27 November. Accesat 01 23, 2025. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-hezbollah-ceasefire-takes-effect-2024-11-27/>.

- Geneva Academy. 2023. „Non-international Armed Conflicts in Cameroon.” *RULAC*. 12 January. Accesat 06 12, 2025. <https://www.rulac.org/browse/conflicts/non-international-armed-conflict-in-cameroon>.
- Geneva Center for Security Policy. 2017. „Boko Haram’s Evolving Relationship With al-Qaeda.” 13 September. Accesat 10 27, 2024. <https://www.gcsp.ch/news/boko-harams-evolving-relationship-al-qaeda>.
- Global Sanctions and Export Controls Blog. 2025. „Syria Sanctions Relaxed: The Latest from the US, EU, and UK.” 26 May. Accesat 06 06, 2025. <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/syria-sanctions-relaxed-the-latest-from-the-us-eu-and-uk/>.
- Global Sanctions. 2025. „ Hamas and PIJ.” Accesat 05 12, 2025. <https://globalsanctions.com/region/hamas-pij/#:~:text=Hamas%20and%20PIJ%20have%20been,by%20the%20US%20since%201997>.
- Gov.UK. 2025. „Proscribed terrorist groups or organisations.” 27 February. Accesat 05 21, 2025. [https://www.gov.uk/government/publications/proscribed-terror-groups-or-organisations--2/proscribed-terrorist-groups-or-organisations-accessible-version#:~:text=Al%20Ittihad%20Al%20Islamia%20\(AIAI,in%20the%20East%20Africa%20region](https://www.gov.uk/government/publications/proscribed-terror-groups-or-organisations--2/proscribed-terrorist-groups-or-organisations-accessible-version#:~:text=Al%20Ittihad%20Al%20Islamia%20(AIAI,in%20the%20East%20Africa%20region).
- Gur, Haviv Rettig. 2013. „Only 0.6% of world’s Christians live in Middle East.” *Times of Israel*. 14 January. Accesat 01 13, 2024. <https://www.timesofisrael.com/christians-make-up-less-than-1-of-middle-east/>.
- Halabi, Yakub. 2023. „Tiny Religious Minorities in the Middle East: The Case of the Bahai, Druze and Yazidi Minorities.” În *Minorities – New Studies and Perspectives*, de John R. Hermann (ed.). Intech Open.
- Hatahet, Sinan. 2024. „The present crisis in Hay’at Tahrir al-Sham: Interactions and scenarios.” *EUI. Middle East Directions*. 11 July. Accesat 10 13, 2024. <https://blogs.eui.eu/medirections/the-present-crisis-in-hayat-tahrir-al-sham-interactions-and-scenarios/>.
- Hiltermann, Joost. 2023. „Iraqi Kurdistan Twenty Years After.” *International Crisis Group*. 6 April. Accesat 06 12, 2025.

<https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/iraqi-kurdistan-twenty-years-after#:~:text=Then%2C%20in%20February%202022%2C%20came,maintain%20an%20independent%20revenue%20stream>.

Holtz, Mackenzie. 2023. „Examining Extremism: Hayat Tahrir Al-Sham (HTS).” *Center for Strategic and International Studies*. 3 August. Accesat 04 16, 2025. <https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-hayat-tahrir-al-sham-hts>.

Hourani, Albert. 1961. *Race, Religion and the Nation State: A Vision of History*. Beirut: Khyat.

Howard, Brian. 2020. „Religion in Africa: Tolerance and trust in leaders are high, but many would allow regulation of religious speech.” *Afro Barometer 1999-2019*, https://www.afrobarometer.org/wp-content/uploads/migrated/files/publications/Policy%20papers/ab_r7_dispatchno339_pap12_religion_in_africa.pdf.

ILO. 2023. *Statistics in Arab States*. Accesat 02 12, 2024. <https://ilostat.ilo.org/data/arab-states/>.

Immigration and Refugee Board of Canada. 2024. *Responses to Information Requests*. 23 01. Accesat 06 02, 2025. <https://www.irb-cisr.gc.ca/en/country-information/rir/Pages/index.aspx?doc=450000>.

International Crisis Group. 2024. „JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters.” 28 March. Accesat 06 12, 2025. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/b196-jas-vs-iswap-war-boko-haram-splinters>.

—. 2024. „JAS vs. ISWAP: The War of the Boko Haram Splinters.” 28 March. Accesat 10 23, 2024. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/b196-jas-vs-iswap-war-boko-haram-splinters>.

International Labour Organization. 2023. „Statistics in Africa”. Accesat 02 03, 2024. <https://ilostat.ilo.org/data/africa/>.

Issa, Shahenaz și Ayman Yasin. 2024. „Religious Conflict Between Israeli and Hamas: Naming of Weapons and Battle.” *International Journal of Religion* 5 (2): 198-212.

- Javed, Ambreen. 2014. "Resistance and its progression to insurgency." *ISSI*. 06. Accesat 05 12, 2025. https://www.issi.org.pk/wp-content/uploads/2014/06/1299569767_89446052.pdf.
- Jihad and Terrorism Threat Monitor. 2024. „Fatwa By Hay'at Tahrir Al-Sham (HTS) Body Encourages West Bank Palestinians To Continue Jihad Against Israel, Explain 'Justice' Of Syrian Mujahideen's Cause, Warn Against Iran.” 16 December. Accesat 12 20, 2024. <https://www.memri.org/jttm/fatwa-hayat-tahrir-al-sham-hts-body-encourages-west-bank-palestinians-continue-jihad-against>.
- Johnson, Todd M. 2020. „Christianity in the Middle East.” *Gordon Conwell Theological Seminary*. 26 February. Accesat 02 18, 2024. <https://www.gordonconwell.edu/blog/christianity-in-the-middle-east/>.
- Joint Publication 3-24. 2018. „Counterinsurgency.” *US Department of the Army*. 25 April. Accesat 05 21, 2025. https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_24.pdf.
- Jusoor for Studies. 2025. „Syria's «Victory Conference», its Timing and Implications.” 4 Feb. Accesat 06 10, 2025. <https://jusoor.co/en/details/syrias-victory-conference-its-timing-and-implications>.
- Kareem Chehayeb. 2024. „What is Hezbollah? What to know about the Lebanese militant group battling Israel.” *PBS News*. 24 Sept. Accesat 06 12, 2025. <https://www.pbs.org/newshour/world/what-is-hezbollah-what-to-know-about-the-lebanese-militant-group-battling-israel#:~:text=Founded%20in%201982%20during%20Lebanon's,battle%20and%20seeks%20Israel's%20destruction>.
- Kim, Ellen și Salamata Bah. 2024. „The DPRK-Hamas Relationship.” *Center for Strategic and International Studies*. 27 March. Accesat 02 14, 2025. <https://www.csis.org/analysis/dprk-hamas-relationship>.
- Kirkpatrick, David D. și Adam Rasgon. 2023. „The Hamas Propaganda War.” *The New Yorker*. 30 October. Accesat 02 12, 2025. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/the-hamas-propaganda-war>.
- Knipp, Kersten. 2023. „Brigăzile al-Qassam – unitățile de luptă ale Hamas.” *DW*. 01 11. Accesat 06 02, 2025. <https://www.dw.com/>

ro/brig%C4%83zile-al-qassam-unit%C4%83%C5%A3ile-de-lupt%C4 %83-ale-hamas/a-67276088.

- Laub, Zachary. 2019. „Egypt’s Muslim Brotherhood.” *Council on Foreign Relations*. 15 August. Accesat 05 20, 2025. <https://www.cfr.org/backgrounder/egypts-muslim-brotherhood>.
- Le Roux, Pauline. 2019. „Responding to the Rise in Violent Extremism in the Sahel.” *Africa Security Brief*, December. <https://africacenter.org/wp-content/uploads/2019/12/ASB36EN-Responding-to-the-Rise-in-Violent-Extremism-in-the-Sahel-Africa-Center-for-Strategic-Studies.pdf>.
- Lennon, Conor. 2024. „The de facto authority in Syria is a designated terrorist group: What happens now?” *United Nations News*. 12 December. Accesat 12 16, 2024. <https://news.un.org/en/story/2024/12/1158126>.
- Levant24. 2023. „Salvation Government Takes Steps to Protect Farmers and Merchants.” 1 August. Accesat 09 25, 2024. <https://levant24.com/news/2023/08/salvation-government-takes-steps-to-protect-farmers-and-merchants/>.
- Levy, Ido. 2024. „How Hamas Built an Army.” *The Washington Institute for Near East Policy*. 2 Jan. Accesat 12 11, 2024. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-hamas-built-army>.
- Longley, Robert. 2022. „What Are Non-State Actors?” *Thought Co*. 28 July. Accesat 04 23, 2025. <https://www.thoughtco.com/non-state-actors-5443123>.
- Malik, Samuel. 2019. „Economics of terrorism in Lake Chad Basin.” *Institute for Security Studies*. 10 July. Accesat 09 16, 2024. <https://issafrica.org/iss-today/economics-of-terrorism-in-lake-chad-basin#:~:text=Strategies%20must%20take%20account%20of,done%20without%20harming%20civilians'%20livelihoods.&text=In%20South%20Africa%2C%20Daily%20Maverick,%20Dpublishing%20policy%2C%20email>.
- Mansdorf, Erwin J. 2024. „Hamas’s Propaganda Videos: An Old-New Tool of Psychological Warfare.” *Jerusalem Center for Security and Foreign Affairs*. 2 May. Accesat 08 12, 2025. <https://jcpa.org/hamass-propaganda-videos-an-old-new-tool-of-psychological-warfare/>.

- MAppr. 2024. "Religions in Africa". Accesat 03 11, 2024. <https://www.mappr.co/thematic-maps/religion-map-africa-continent/>.
- Marbaniang, Domenic. 2010. „Religious Fundamentalism and Social Order A Philosophical Perspective .” *Philarchive*. 26-27 February. Accesat 05 12, 2025. <https://philarchive.org/archive/MARRFA-4>.
- Marchal, Roland. 2019. „Motivations and Drivers of Al-Shabaab.” *Oxford Academic*. March. Accesat 06 10, 2025. <https://academic.oup.com/book/35091/chapter-abstract/299149628?redirectedFrom=fulltext>.
- Marton, Péter. 2024. „A Theory of Non-state Actors.” În *The Palgrave Handbook of Non-State Actors in East-West Relations*, de Thomasen, G., Békés, C., Rácz, A. (eds) P. Cham: Palgrave Macmillan, Cham.
- Middle East Institute. 2021. “The Economics of Hayat Tahrir al-Sham.” 21 June. Accessed 06 12, 2025. <https://www.mei.edu/publications/economics-hayat-tahrir-al-sham>.
- Monnier, Alain. 2024. „Hezbollah’s Use of Social Media: Communication Strategy and Impact on Public Opinion.” *Hermes. La Revue* 2 (94): 217-222.
- Moshrif, Rowaida. 2022. „Income Inequality in the Middle East.” *World Inequality Lab – Issue Brief*, November: <https://wid.world/document/income-inequality-in-the-middle-east-world-inequality-lab-issue-brief-2022-06/#:~:text=We%20find%20that%20income%20inequality,share%20of%20the%20bottom%2050%25>.
- Mulaj, Klejda. 2010. „Violent Non-State Actors in World Politics.” *Hurst*. April. Accesat 04 23, 2025. <https://www.hurstpublishers.com/book/violent-non-state-actors-in-world-politics/>.
- Multinational Joint Task Force. 2024. „About MNJTF.” Accesat 12 11, 2024. <https://mnjtffmm.org/>.
- Murdock, George Peter. 1959. "Africa. Its Peoples and Their Culture History". New York: McGraw-Hill. <https://www.webafrica.site/library/anthropology/murdock/part01-orientation.html>.

- Mureithi, Carlos și Eromo Egbejule. 2025. "Who are the M23 rebels and why is there fighting in eastern DRC?". 14 February. Accesat 06 02, 2025. <https://www.theguardian.com/world/2025/jan/27/who-are-m23-rebels-fighting-in-eastern-drc-congo>.
- National Counterterrorism Center. 2025. „Ansar al-sharia”. *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. https://www.dni.gov/nctc/groups/ansar_al_sharia.html.
- National Intelligence Council. 2023. „Non-State Actors Playing Greater Roles in Governance and International.” 5 July. Accesat 04 16, 2025. https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/NICM-Non-State-Actors_23-01637_05-18-24_.pdf.
- NCTC. 2025. „Al-qa'ida.” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. https://www.dni.gov/nctc/groups/al_qaida.html.
- . 2025. „Al-qa'ida in the arabian peninsula (AQAP).” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. <https://www.dni.gov/nctc/groups/aqap.html>.
- . 2025. „Al-qa'ida in the lands of the islamic maghreb (AQIM).” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. <https://www.dni.gov/nctc/groups/aqim.html>.
- . 2025. „Ansar bayt al-maqdis.” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. https://www.dni.gov/nctc/groups/ansar_bayt_al_maqdis.html.
- . 2025. „ Hamas.” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. <https://www.dni.gov/nctc/groups/hamas.html#:~:text=HAMAS%20formed%20in%20late%201987,structure%20inside%20the%20Palestinian%20territories>.
- . 2025. „Hizballah.” *Counter Terrorism Guide*. Accesat 05 21, 2025. <https://www.dni.gov/nctc/groups/hizballah.html>.
- Neifakh, Veronica. 2024. „Terrorists Exploit AI for Propaganda and Operations, Exposing Critical Gaps in Tech Safeguards.” *The Media Line*. 21 11. Accesat 11 26, 2024. <https://themedialine.org/top-stories/terrorists-exploit-ai-for-propaganda-and-operations-exposing-critical-gaps-in-tech-safeguards/>.
- Nova.News. 2023. „Mali: trei grupuri armate ale coaliției Azawad se unesc.” 9 februarie. Accesat 06 01, 2025.

<https://www.agenzianova.com/ro/news/mali-tre-gruppi-armati-della-coalizione-azawad-si-uniscono/>.

Obi, Emeka Francis, Daniel Agilebu Ndom și Okey Mbionwu. 2024. „The role of State and Non-State Actors in Governance in South East Nigeria.” *Journal of the Management Science*, December.

—. 2024. „The Role of State and Non-State Actors in Governance in South East Nigeria.” *Journal of the Management Science*, December: 131-141. <https://journals.unizik.edu.ng/jfms/article/view/6021/4997>.

OECD. 2019. „Achieving gender balance in corporate leadership in the Middle East and North Africa (MENA).” Accesat 03 12, 2024. <https://www.oecd.org/gender/data/achieving-gender-balance-in-corporate-leadership-in-the-middle-east-and-north-africa-mena.htm>.

Oliveira de Souza, Rodrigo Lobato. 2024. „Religious Fundamentalism: A Theoretical-Constitutional Analysis.” *Cuestiones constitucionales*, 05 Agost. https://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1405-91932023000200209#:~:text=Therefore%2C%20religious%20fundamentalism%20serves%20a,achieve%20and%20hold%20social%20unity.

Open Doors. 2024. „Angola – Background Information.” *World Watch Research*. October. Accesat 04 24, 2025. <https://www.opendoors.org/en-US/research-reports/wwl-background/WWL-Background-Information-Angola-September-2024.pdf>.

Oppenheimer, Owen. 2024. „Guerillas or Greed? The Rise of Ansaroul Islam in Burkina Faso.” *The Pericles Institute of American University*. 17 April. Accesat 05 21, 2025. <https://www.periclesinstituteau.com/post/guerillas-or-greed-the-rise-of-ansaroul-islam-in-burkina-faso>.

Osowski, Maciej. 2011. „What role does religion play in Hamas’ political behaviour?” *E-International Relations*. 14 Mar. Accesat 03 22, 2025. <https://www.e-ir.info/2011/03/14/what-role-does-religion-play-in-hamas-political-behaviour/>.

Ouhri, Leila, Kate Springs și Yaseen Rashed. 2024. „2024: A year in the Middle East.” *Atlantic Council*. 19 December. Accesat 04 23,

2025. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/2024-a-year-in-the-middle-east/>.
- Ozcelik, Burcu. 2021. „Introduction: confronting the legacy and contemporary iterations of racial politics in the Middle East.” *Ethnic and Racial Studies*, 2155-2166. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01419870.2021.1919312?needAccess=true>.
- Parlamentul European. 2012. „Rezoluția Parlamentului European din 20 aprilie 2012 referitoare la situația din Mali .” 12 aprilie. Accesat 06 02, 2025. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0141_RO.html.
- Peels, Rik și Nora Kindermann. 2022. „What are fundamentalist beliefs?” *Journal of Political Ideologies*, 11. <https://extremebeliefs.com/wp-content/uploads/2022/11/What-are-fundamentalist-beliefs.pdf>.
- Perry, Mark. fără an. „Perceptions of race in the arab world.” *Lebanese American University*. Accesat 03 20, 2024. <https://inhouse.lau.edu.lb/bima/papers/Perry.pdf>.
- Prasad, Naren. 2014. „Broken relationships: social policies Arab States and the middle class.” *ResearchGate*. Accesat 03 06, 2024. https://www.researchgate.net/publication/264846296_Broken_relationship_social_policies_Arab_States_and_the_middleclass/figures?lo=1&utm_source=google&utm_medium=organic.
- Pratt, Douglas. 2018. „Terrorism and Religion: Christian Fundamentalism.” *Oxford Research Encyclopedias*. 20 November. Accesat 05 12, 2025. <https://oxfordre.com/politics/politics/abstract/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-692>.
- RAND. 2025. „Hezbollah's Network on America's Southern Doorstep.” 1 April. Accesat 05 13, 2025. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2025/04/hezbollahs-network-on-americas-southern-doorstep.html>.
- Rauta, V. 2020. „Towards a typology of non-state actors in «hybrid warfare»: proxy, auxiliary, surrogate and affiliated forces.” *Cambridge Review of International Affairs* 33 (6): 868-887.
- Raz, Sharon. 2021. „Introduction to Social Identities.” În *Diversity and Social Justice - Faculty Guide*. Washington: Lake Washington

Institute of Technology. <https://openwa.pressbooks.pub/dsj2021/chapter/social-identities-overview/#:~:text=Social%20identity%20groups%20are%20usually,%2C%20and%20religion%2Freligious%20beliefs>.

Reuters. 2025. „US intel figures show Hamas has recruited up to 15,000 new fighters during Gaza war.” *Times of Israel*. 24 January. Accesat 03 13, 2025. <https://www.timesofisrael.com/us-intel-figures-show-hamas-has-recruited-up-to-15000-new-fighters-during-gaza-war/>.

Riedel, Bruce. 2017. ”Who are the Houthis, and why are we at war with them?”. 18 December. Accesat 06 06, 2025. <https://www.brookings.edu/articles/who-are-the-houthis-and-why-are-we-at-war-with-them/>.

Robinson, Kali. 2024. „What Is Hamas?” *Council on Foreign Relations*. 17 October. Accesat 06 13, 2025. <https://www.cfr.org/background/what-hamas>.

Rubin, Michael A. 2022. „Chapter 19: Non-state actors, civil wars, and other units of analysis.” În *Handbook of Research Methods in International Relations*, de Thomas Jamieson and Patrick James (editors) R. Huddleston, 341–361. Elgar.

Shabir, Ghulam și Khabeer Fatima. 2024. „The Role of Non-State Actors in International Politics: Challenges to State Sovereignty.” December.

Southall, Roger. 2019. „Liberation Movements in Power in Africa.” *Oxford Research Encyclopedias*. 25 February. Accesat 04 24, 2025. <https://oxfordre.com/politics/politics/abstract/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-731>.

State of Palestine. PLO. 2025. ”Palestinian Vice President Hussein al Sheikh received Anne-Claire Legendre, Advisor to the French President for Middle East and North Africa Affairs”. 04 June. Accesat 06 06, 2025. <https://www.nad.ps/en/media-room/news/palestinian-vice-president-hussein-al-sheikh-received-anne-claire-legendre-advisor>.

Statista. 2023. *Adult literacy rate in Africa 2022, by region*. Accesat 02 24, 2024. <https://www.statista.com/statistics/1233204/adult-literacy-rate-in-africa-by-region/#:~:text=In%202022%2C%>

2067.4%20percent%20of,literacy%20rate%2C%20at%2080%20percent.

—. 2023. *Proportion of selected age groups of world population and in regions in 2023*. Accesat 01 28, 2024. <https://www.statista.com/statistics/265759/world-population-by-age-and-region/>.

Stewart, F. 2010. „Horizontal Inequalities as a Cause of Conflict: A Review of CRISE Findings.” *World Development Report 2011 Background Paper*.

Sudan. 2025. *Rapid Support Forces*. Accesat 06 06, 2025. <https://rapidsupportforce.com/en>.

The Associated Press. 2023. „Misinformation about the Israel-Hamas war is flooding social media. Here are the facts.” 30 October. Accesat 05 03, 2025. <https://apnews.com/article/israel-hamas-gaza-misinformation-fact-check-e58f9ab8696309305c3ea2bfb269258e>.

The Soufan Center. 2023. „IntelBrief: Sudan Conflict Quickly Ensnarers Regional Powers Risking Spillover Violence.” 21 April. Accesat 06 12, 2025. <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2023-april-21/>.

The White House. 2025. ”Designation of ansar allah as a foreign terrorist organization.” 22 January. Accesat 05 12, 2025. <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/designation-of-ansar-allah-as-a-foreign-terrorist-organization/>.

The World Bank. 2022a. Accesat 03 20, 2024. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.1564.TO.ZS?locations=ZQ>.

Thurston, Alex. 2016. „«The disease is unbelief»: Boko Haram’s religious and political worldview.” *Center for Middle East Policy, Brookings*. 07. Accesat 12 23, 2024. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/brookings-analysis-paper_alex-thurston_final_web.pdf.

Topalidis, Georgios Tr, Nick N. Kartalis, John R. Velentzas și Charalampia Gr Sidiropoulou. 2024. „New Developments in Geopolitics: A Reassessment of Theoriesafter 2023.” *Social Sciences*.

- Trauger, Katherine. 2024. „Examining Extremism: Hezbollah.” *CSIS*. 26 March. Accesat 06 07, 2024. <https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-hezbollah>.
- U.S. Department of Treasury. 2023. „Remarks by Under Secretary for Terrorism and Financial Intelligence Brian Nelson at Deloitte's 15th Annual Anti-Money Laundering Conference.” 17 October. Accesat 12 11, 2024. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1817>.
- . 2024. „Treasury Targets Significant International Hamas Fundraising Network.” 7 October. Accesat 12 23, 2024. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2632>.
- Ugochukwu, Edmund și Umeh Lucy Chinwe. 2021. „Religious Diversity in the Middle East and its impact on patterns of global Interaction.” *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, September.
- UNDP. 2015. „Employment in Conflict and Post-conflict Situations.” Accesat 03 23, 2024. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/stewarthr2015final.pdf>.
- . 2024. „Cross-border trade in the lake chad basin regio.” 01. Accesat 01 12, 2025. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-01/cross-border_trade_in_the_lcb_niger-chad.pdf.
- UNHCR. 2004. „Chronology for Kewri in Mauritania.” Accesat 05 12, 2025. <https://webarchive.archive.unhcr.org/20230520102637/https://www.refworld.org/docid/469f38bc1.html>.
- United Nations Security Council. 2014. „Jama'atu ahlis-sunna lidda'awati wal-jihad (Boko Haram).” Accesat 05 12, 2025. https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/1267/aq_sanctions_list/summaries/entity/jama%27atu-ahlis-sunna-lidda%27awati-wal-jihad-%28boko.
- UPDF. 2025. „Who We are.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.updf.go.ug/who-we-are/#:~:text=The%20UPDF%20will%20defend%20Uganda,unrest%2C%20internal%20insurgency%20and%20terrorism>.
- US Department of State. 2023. „Country Reports on Terrorism 2023: Democratic Republic of the Congo.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2023/democratic-republic-of-the-congo/>.

- . 2025. „Designated Foreign Terrorist Organizations.” Accesat 05 12, 2025. <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>.
- WHO African Region. 2023b. „Women’s health in the African Region .” *Integrated African Health Observatory*. March. Accesat 03 20, 2024. https://files.aho.afro.who.int/afahobckpcontainer/production/files/Womens_Health_Regional_Factsheet.pdf.
- Wilgenburg, Wladimir van. 2025. „Facilitating the New SDF Agreement Is Key to Stabilizing Syria.” *The Washington Institute for Near East Policy*. 02 April. Accesat 06 09, 2025. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/facilitating-new-sdf-agreement-key-stabilizing-syria>.
- Wilson Center. 2019. „Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State.” 28 October. Accesat 05 12, 2025. <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state#:~:text=The%20Islamic%20State%20%E2%80%93%20also%20known,began%20to%20reemerge%20in%202011>.
- . 2023. „Doctrine of Hamas.” 20 October. Accesat 03 12, 2025. <https://www.wilsoncenter.org/article/doctrine-hamas>.
- World Population Review. 2024. ”How Many Black People are in the World 2024”. Accesat 03 14, 2024. <https://worldpopulationreview.com/economics/how-many-black-people-are-in-the-world>.
- Zaher, Yasmine Abou. 2025. „A “New” Lebanon: How Recent Elections Have Diminished Hezbollah’s Influence.” *Politics Society at New York University*. 4 March. Accesat 05 12, 2025. <https://www.politicsatnyu.org/zeitgeist/2025/03/a-new-lebanon-how-recent-elections-have-diminished-hezbollahs-influence/>.